

Poštnina plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE · IN · SVET ·

A. Dürer: Vstajenja

Tedenska revija

Štev. 14.

Ljubljana, dne 6. aprila 1928.

Leto II.
Knjiga 3.

Princ Božidar Karadžordžević:

Sveča

Velikonočna povest

Bratranec pokojnega kralja Petra Osvoboditelja je imel sinova Alekseja in Božidara, ki sta s svojci bivala večji del v inozemstvu, v Rusiji, posebno pa v Parizu. Ob balkansko-turški vojni sta se udeležila borbe na strani krvnih bratov. Princ Božidar, nadarjen glasbenik in plodovit izumitelj v umetnostnem obrtu, je čez dan delal pri zlatarju, pogostokrat obedoval z midinetkami kar po ljudskih vrtilih, zvečer pa se v fraku kretal med najvišjo gospodo. Kot leposlovca ga postavlja Jean Finot v eno vrsto z eksotičnim P. Lotijem, «avec un charme de plus». Od vse družine živi samo še mati Sarka. A. D.

○ ○ ○

Slišali ste, da je bilo rečeno: Oko za oko in zob za zob. Jaz pa vam povem, da se ne upirajte, kadar vam bodo delali hudo; ampak če vas kdo udari po desnem licu...

Matej, V. 38, 39.

Bilo je v času tlake. Tedaj so živeli različni graščaki. Nekateri so mislili na Boga, kadar jim je udarila zadnja ura in so imeli usmiljenje z ljudmi. Drugi so bili kakor bogovi, o teh pa je bolje molčati. A bili so gospodarji hujši od osvobojenih sužnjev, slabši od ljudi, ki so se povzpeli iz blata in postali knezi. Ti pa so najbolj grenili življenje ubogemu človeštvu.

Upravitelj take vrste je živel na gosposkem posestvu. Ni je bilo rabote, ki je ne bi bil nalagal vaščanom. Bilo je mnogo sveta, in zemlja je bila dobra, bilo je vode, travnikov in gozdov. Vsega je bilo dovolj za vsakogar, za gospodarja in podložnike. A graščak je imel za upravitelja enega svojih tlačanov z drugega posestva.

Upravitelj je prevzel vodstvo gospodarskih poslov in bil ves čas mužikom za petami. Sam je imel družino, svojo ženo in dve omoženi hčeri; dejal si je bil denarja na stran in bi bil lahko živel brez greha. Toda bil je pokvarjen po naravi in se začel pogrezati v greh. Najprej je pričel s tem, da je pošiljal kmete dan na dan na dodatno tlako. Zgradil je opekarno ter izžemal z naporom ženstvo in moštvo, sam prodajal opeko za svoj račun. Mužiki so šli v Moskvo k lastniku, da bi se pritožili,

pa ni nič pomagalo. Odslovil je mužike, ne da bi jim bil dal zadoščenje, in ni omejil oskrbnikove oblasti. Oskrbnik je zvedel, da so ga šli kinetje tožit, in počel se jim je maščevati. In življenje je postalo mužikom še trše. Med njimi so se našli izdajalci, začeli so dolžiti svoje brate in se ovajati med seboj. In ljudstvo se je jelo kvariti, upravitelj pa je postajal vedno zlobnejši.

Položaj se je samo slabšal in prišlo je tako daleč, da so se ga seljaki bali ko divje zverine. Kadar je stopal skozi selo, je vsakdo bežal pred njim kakor pred volkom ali pa se kamor koli skril, da mu ne bi prišel pred oči. Upravitelj je to videl in dražilo ga je še bolj, ker so se ga ljudje bali. In z novim delom je trpinčil ljudstvo, in mužikom je bilo dosti trpeti od njega.

Pripetilo se je že, da so včasih ubili zločinca njegove bire in baže, in mužiki so jeli govoriti med seboj o tem. Shajali so se na samotnem kraju in najdrznejši je pravil: »Doklej bomo še prenašali tega hudodelca? Pogine naj, saj kaj takega ubiti ni greh.«

Kinetje so se nekdanj sestali v gozdu na dan pred Veliko nočjo. Upravnik jih je bil poslal trebit graščinsko šumo. Sestali so se ob uri obeda in se spustili v pomenek.

»Kakšno je zdaj naše življenje?« so rekli. »Z delom nas mrcvari, niti podnevi, niti ponoči nimamo miru, ne ženske, ne moški. In kakor hitro mu ne storiš po njegovi glavi, nam dela neprilike in nas biča. Simeon je umrl od udarcev, ki jih je dobil, Onesima pa muči. Nu, kaj neki še čakamo?«

»Nocoj pride sem in bo spet začel rogoviliti, kakor po navadi. Samo potegniti nam ga je treba z njegovega konja, ga lopniti s sekiro, pa bo stvar končana. Pokopljemo ga kamor si bode, pa bo vse v kraju. Ampak priseči moramo, da ostanemo složni. Vsi naj odgovarjajo za enega. Nihče naj drugega ne ovaja.«

Tako je besedel Vasilij Minojev. Bolj od vseh ostalih je bil razjarjen na upravnika. Ta ga je šibal vsak teden, pretepal pa tudi njegovo ženo, ki jo je bil vzel za kuharico.

Mužiki so govorili takisto, na večer pa je došel upravitelj v gozd.

Prijahal je na konju in jih pričel takoj zmerjati vse po vrsti, ker niso posekali lesa, kakor je bilo zapovedano. Med podrtim drevjem opazi lipo. »Lip nisem velel sekati. Kdo jo je posekal? Precej mi ga povejte, ali pa naklestim vse, kolikor vas je.« Nato jame pregledovati, v čigavem pasu je stala podrti lipa. Pokažejo mu Sidora. In upravnik oplazi moža s knuto, da mu kri zalije obraz. Pa tudi Vasilija Tartarja pretepe, ker je njegov kup premajhen; potlej se vrne domov.

A. DUERER, Kristusova glava
(lesorez)

Zvečer so se kmetje zbrali vnovič in Vasilij je prijel za besedo: »Ej, narod! Vi niste možje, ampak vrabci. Vzdržali bomo, vzdržali bomo: ne ovadimo nikogar... ne ovadimo nikogar, združimo se za dobro stvar.' Ko se je spravil nad Sidora, bi se bili morali zediniti in mu dati, kar mu gre. In vaše govorjenje: 'Ne ovadimo, ne ovadimo, vzdržali bomo, vzdržali bomo,' brž ko je planil med vas, se je spremenilo v beg.«

In vedno pogostejše so govorili tako, in mužiki so sklenili ubiti upravitelja. Na velikonočni teden je upravitelj ukazal mužikom orati zemljo, da bo oves vsejan za Veliko noč. Mužiki so živo občutili to žalitev, zbrali so se na Vasilijevem dvorišču in se jeli znova po-

svetovati: »Če je Boga pozabil in če misli počenjati takšne reči, potem ga je treba zares ubiti. Naj umre po roki katerega med nami!«

Peter Mikejev je bil tudi prišel. Peter je bil krotek človek in ni bil mnenja mužikov. Prišel je torej, poslušal njih pomenke, potlej pa dejal: »To je velik greh, bratje, kar kanite početi, pogubiti dušo, to je resna stvar. Lahko je ugonobiti dušo, ki ni vaša, ampak kaj boste napravili s svojo? Grdo dela, vendar dela očitno. Bratje, trpeti moramo.«

Vasilija so ujezile te besede. In rekel je: »Greh je ubiti človeka. Gotovo je greh, ubiti katerega koli človeka; greh je ubiti človeka, ki je blag, ali tale je pes, sam Bog ukazuje, da ga ubijmo. Steklega psa je treba potolči, ker s tem prizanesesh ljudem. In greh bi bil, ako ne bi njega pobili! Koliko ljudi je že žrtvoval? In celo če bi morali trpeti zastran svojega dejanja, bomo trpeli za svoje brate. Ljudje nam poreko: hvala. In če mu damo mir v njegovem početju, bo spridil vsakogar. Prazno je, kar pripoveduješ, Mikejev. Kako? Mar bo manj greha, če pojdemo vsi delat na praznik Gospodov? Še ti ne pojdeš.«

Mikejev pa se je oglasil:

»Čemu bi ne hodil,« je dejal, »če me pošiljajo; tudi jaz pojdem orat. Saj ni za nas, in Bog bo že vedel, komu naj šteje greh, posebno če ne pozabimo Krista. Na mojem zelniku ni zraslo, kar vam pravim, bratje; ako bi nam bil kdo velel vračati hudo s hudim, bi nam bil ta zakon dal sam Bog. A uči nas drugače. Zlo hočeš iztrebiti, pa pojde vate. Ni pametno, da ubijemo tega človeka. Ampak kri se prime duše. Ako ubiješ tega moža, si pomažeš dušo z njegovo krvjo. Ti misliš: ubil sem hudobnega človeka, misliš: iztrebil sem zlo. Pa ni tako! Naprtl si nase samo še hujše zlo. Če se podvržeš nesreči, se nesreča podvrže tebi.«

Tako kmetje niso ničesar sklenili. Bili so zmedeni. Eni so poslušali Vasiljeve besede, drugi so bili Petrovega mnenja: ne počenjati greha, in trpeti.

Mužiki so praznovali prvi dan Velike noči, nedeljo. Proti večeru je dospel uradnik z okrajnim glavarjem in graščinskim oskrbnikom. Rekel je: »Mihel Semenovič ukazuje, naj-jamejo kmetje jutri orati, da pripravijo setev ovsa.« Opravnik z okrajnim glavarjem je šel skozi vas in dal vsakomur na znanje, da mora iti drugo jutro orat, ta na on

stran reke, oni na polje ob glavni cesti. Mužikom so se udrle solze, upirati se pa si niso upali. Ob zori so odrinili s svojimi konji ter pričeli orati. V cerkvi je zvon vabil k maši, povsod je narod slavil svetil dan, medtem ko so kmetje rezali brazde.

Mihel Semenovič pa se prebudi precej pozno. Gre okoli svoje hiše: družina si nadeva svojo lepo opravo. Žena, ovdovala hči (ki je prišla za praznike) sta šli k maši, nato se vrnili. Dekla je pripravila samovar, Mihel Semenovič je tudi že nazaj in pijejo čaj. Mihel Semenovič si prižge pipo ter da poklicati opravnika.

»No, kako!« reče, »si poslal mužike na njive?«

»Poslal sem jih, Mihel Semenovič.«

»Kaj, so šli vsi?«

»Vsi so šli, in sam sem jim odkazal njih mesta.«

»Razvrstil si jih, razvrstil si jih, dobro je. Ali pa res orjejo? Pojdi gledat. Dobro poglej, potem pa jim reci, da pridem popoldne. Ker orjejo eden predel z dvema plugoma, mora biti dobro narejeno. Ako najdem stvar slabo opravljeno, se ne bom spominjal, da je danes praznik.«

»Slušam.«

In opravnik je že odhajal, ko ga je pozval Mihel Semenovič. Mihel Semenovič ga je poklical k sebi. Rad bi nekaj povedal, pa ne ve kako, obotavlja se in okleva, potem pa izpregovori: »Se nekaj. Poslušaj, kaj ta razbojniška četa pripoveduje o meni. Potem pa mi vse razodeneš, kar boš čul. Poznam jih, te razbojnice, delo jim ne diši. Samo ležali bi brez posla, spali in praznovali, to jih veseli. Na to pa ne mislijo, da poteka čas oranja in da bodo imeli zamudo. Tako, viš, poslušaj njih besede in kar poreče vsak posameznik o meni, mi potlej ponoviš. Vedeti moram. Hôdi, pazi, povej mi vse in mi ničesar ne prikrivaj.«

Opravnik je odšel, zajahal konja ter krenil proti mužikom na polju. Upraviteljeva žena je slišala pogovor svojega moža; stopila je k upravitelju in ga pričela prositi. To je bila blaga ženska, dobrega srca. Kadar je le mogla, je skušala pomiriti svojega moža, in vselej je potegnila z mužiki. Stopila je k svojemu soprogu in ga prosila, rekoč:

»Priatelj, Mišenka, nikar ne gréši na tolikšen praznik, na Gospodov praznik,

v Kristovem imenu daj kmetom svobodo.«

Mihel Semenovič ni poslušal besed svoje žene in se ji je samo posmehoval.

»Že dolgo se ni korobač sprehajal po tvojih plečih, in prav drzna si postala. Vtikaš se v stvari, ki ti niso nič mar.«

»Mišenka, prijatelj, v sanjah sem videla slabe stvari zate, poslušaj me, daj mužikom prostost.«

»Ta, ta,« je dejal, »takole ti povem: Očividno si jedla preveč maščobe, pa misliš, da ne boš čutila biča. Pazi se.«

Semenovič se je razsrdil, sunil s prižgano pipo svojo ženo v zobe, potem pa jo zapodil in si dal prinesiti kosilo.

Mihel Semenovič je jedel mrzlo juho, pastete, pa svinjino, pečenega odojka, rezance na mleku. Pil je črešnjevo paljenko, pokušal kolače s sladkorjem, velel poklicati kuharico, da mu je morala peti pesmi, sam pa je prijel za kitaro in jo začel spremljati.

... Mihel je dobre volje, brenka na strune in se smeje s kuharico. Tedaj vstopi opravnik, se pokloni ter jame praviti, kar je videl na njivah.

»No, ali orjejo, so končali svoj opravek?«

»Nad polovico so že zorali.«

»Si dobil koga, da ne dela?«

»Nikogar nisem. Dobro orjejo, bojé se.«

»Kako se kaj reže zemlja? Je prhka?«

»Prst je sipka in prhka, kakor makovo zrnje.«

Upravitelj je umolknil.

»No, kaj pa pravijo o meni, me psujejo?«

Paznik je bil za trenutek v zadregi. Mihel Semenovič pa mu je velel, naj vse natanko ponovi.

»Povej vse, in ne dodajaj mi iz svojega, ponôvi mi njih besede. Ako poveš po pravici, te nagradim; ako pa mi boš prikrival njih slaba dejanja, ne ustraši se, ti dam okusiti palico.«

Hej, Katuša, nalij mu čašo žganja, da se ojunači.«

Kuharica je prinesla opravniku kozarček. Opravnik je želel veselo Veliko noč, izpil, se obrisal in jel govoriti: »Saj nisem jaz kriv,« si je mislil, »če niso zadovoljni z njim; povedal bom resnico, ker mi tako ukazuje,« in ko se je slednjič osmelil, je opravnik rekel:

»Godrnjajo, Mihel Semenovič, godrnjajo ... «

»Ampak kaj pravijo, povej mi.«
 »Vsi govoré isto: Ne véruje v Boga.«
 Upravitelj se je zasmejal:
 »Kdo pa ti je to povedal?«
 »Saj vsi tako govoré. Pravijo celo,
 da se je hudiču prodal.«
 Upravnik se je še smejal.

A. DUERER, Kristusa snemajo s križa

»Dobro je tako,« je rekel, »ampak povej mi vsako stvar posebej. Reci mi, kaj pravi vsak o meni. Kaj pravi Vasilij?«

Opravnika ni bilo volja, da bi svojce tožil, med njim in Vasilijem pa je bilo staro prijateljstvo.

»Vasilij,« je dejal, »vas obrekuje bolj ko vsi drugi.«

»Ampak kaj pravi? Pripoveduj!«

»Bojim se povedati: Smrti brez spovedi ne uide.«

»Ha, srčan je,« pravi upravitelj. »a zakaj me le ne ljubijo? Njegove roke menda ne bi segle do mene. Dobro je, Vaska, skupaj poravnava svoj račun! No, kaj pa, Tiška, ta je tudi ves pasji, se mi zdi?«

»Pa saj vsi grdo govoré o vas?«
 »Ampak kaj pravijo?«
 »To je prestrašno ponavljati.«
 »Ah, kaj bo strašno! Opravnik, ne boj se. Reci mi.«

»Pravijo: naj se mu trebuš razpara in drob naj gre iz njega.«

Mihel Semenovič se je oveselil, še nasmehnil se je.

»Bomo videli, kdo bo prej čreva izgubil; torej kdo govori tako, Tiška?«

»Pa saj nihče ne reče nič dobrega. Vsi vas sramotijo, vsi pretijo.«

»Pa Patronšika Mikejev, kako pa on, kaj pravi on? Ta nepridiprav me tudi zmerja, ka-li?«

»Ne, Mihel Semenovič, Peter vas ne zmerja.«

»Kaj pa pravi?«

»Saj ta je edini med mužíki, ki nič ne govori. Pameten je. Čudil sem se mu, Mihel Semenovič.«

»Kako to?«

»I zato, kako se je vedel. In vsi kmetje se čudijo kakor jaz.«

»Kaj pa je neki storil?«

»Nekaj zelo čudnega. Približal sem se mu — orje na gorenjem koncu Parkinovega hektara — približal sem se mu, pa slišim, da nekdo poje z jasnim in lepim glasom, in sredi pluga med ojnici se nekaj sveti.«

»Pa potlej?«

»Žari kakor ognjiček. Stopim še bliže, gledam, voščena sveča za pet kopek je prilepljena na drevo in gori in veter je ne ugasi. On pa koraka v novi srajci; orje in poje velikonočne hvalnice. Obrača se, obrača venomer, voščénica pa ne ugasne. Otresel je svoj plug pred mano, ga nakrenil in ga očistil, voščénica pa še vedno plapola in ne ugasne.«

»Kaj pa je govoril?«

»Prav nič. Samo ko me je ugledal, mi je voščil veselo Veliko noč in prišel znova peti.«

»No, si ga kaj nagovoril?«

»Nič mu nisem rekel, ampak mužíki so ga obstopili in se mu začeli rogati. Viš, so rekli, Mihel ne bo mogel dobiti odpuščenja za svoje grehe, če bi sto let molil, ker je oral na praznik.«

»Kaj pa jim je odgovoril?«

»Rekel je samo: Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje.«

Potlej je zopet prišel za plug, pognal konje in znova zapel s čistim glasom Sveča pa gori in ne ugasne.«

Upravitelj se je nehal smeјati, položil je kitaro na stran, povесil glavo in se poglobil v svoje misli.

Dolgo, dolgo je sedel. Odslovil je kuharico, opravnika, nato pa stopil za zavese ter legel na svojo posteljo. In začel je vzdihati in ječati, škripajoč kakor poln voz žita. Žena se mu je približala, pa ji ni dal nobenega odgovora. Rekel je samo:

»Premagal me je, zdaj sem jaz na vrsti.«

Njegova žena mu je prigovarjala:

»Sam pojdi tja, vrni jim svobodo. Mogoče ne bo nič iz tega. Koliko stvari si že počel brez strahu, kaj pa te zdaj tako plaši?«

»Izgubljen sem,« je rekel, »premagal me je. Pojdi proč, dokler si še zdrava. Tvoj duh ne more tega presoditi.«

In svoje postelje ni ostavil.

Nekega jutra je vstal in jel razmišljati o preteklosti. Bržkone je začutil svoje srce. Neprestano se je žalostil in ni bil več za nobeno rabo. Nič več ni hodil iz hiše. In malo potem je bilo njegove vladе konec. Na dan sv. Petra je prišel gospodar. Poklical je upravitelja.

»Bolan je,« so mu dejali.

Poklical ga je drugi dan. »Bolan je.«

Gospodar je zvedel, da pije, in ga je pognal iz službe. Mihel Semenovič je bil na cesti in brez zaslužka. Dolgočasil se je še bolj in pognal vse, kar je imel, ter se opijal. Padel pa je tako globoko, da je kradel svoji ženi robce in jih nosil v krčmo. Celo kmetje so ga pomilovali ter mu dajali vbogajme. Niti leta ni več čakal po teh dogodkih. Umrl je od pijanosti, ker ga je porazila dobrota Petra Mikejeva.

(Iz francoščine A. D.)

Velikonočno pismo Slovencem

Spisal za »Življenje in svet«
PHILEAS LEBESGUE

Chers Slovènes, mes amis,

Vous êtes depuis le sixième siècle la sentinelle avancée d'un monde, et, durant des années sans nombre vous l'avez payé de votre liberté. Vous avez failli disparaître. Longtemps avant que le Coq de la résurrection n'eût chanté, à l'aube du dernier siècle, bien des fils du vieux pays wende renièrent la foi slave, pour se faire Italiens ou Allemands. Et ils étaient bien excusables; car ce qui s'était produit déjà pour la Pannonie semblait devoir se réaliser également pour la Carinthie, la Carniole, la Styrie et l'Istrie. Mais tant que le peuple chante et prie dans sa langue nationale, on ne saurait dire que l'histoire est close. Et votre histoire se rouvre. Vos poètes, vos conteurs, vos savants sont en train de vérifier le vers immortel du grand Mickiewicz:

*»Le Verbe est plus fort que le Glaive«
Aussi bien qu'au sein des plus illustres littératures, tous les genres sont aujourd'hui chez vous représentés, et depuis l'heure où les Français de Napoléon organisèrent en Slovénie l'enseignement de la langue nationale, il semble que la merveilleuse floraison intellectuelle, qui vous distingue, renferme une sorte de prédestination.*

Dragi Slovenci, prijatelji moji

Vi ste od šestega stoletja prednja straža nekemu svetu in neštevilna leta ste to plačevali s svojo svobodo. Toliko da niste izginili. Dolgo časa prej, nego je zapel Petelin vstajenja ob zori zadnjega stoletja, so mnogi sinovi stare vaše dežele zatajili slavensko vero ter se poitalijančili ali ponemčili. A ne smemo jim preveč zameriti: kar se je bilo namreč že zgodilo s Panonijo, se je zdelo neizbežno tudi za Koroško, Kranjsko, Štajersko in Istro. Ali dokler narod poje in moli v svoji materinščini, se ne more reči, da je zgodovina zaključena. In vaša zgodovina se vnovič odvarja. Vaši pesniki, vaši pripovedniki, vaši učenjaki že potrjujejo nesmrtni vŕz velikega Mickiewicza:

»Beseda je jačja od Meča.«

Prav tako kakor v najslavnejših slovstvih so dandanes pri vas zastopane vse knjižne vrste in izza trenutka, ko so Napoleonovi Francozi uredili na Slovenskem pouk v narodnem jeziku, je videti, da čudoviti umstveni razcvet, ki vas odlikuje, vsebuje nekakšno vnapredno določilo. Vi ste res prednja straža izvestnemu svetu; vendar ta svet nima nič azijskega, kakor

Vous êtes bien la sentinelle avancée d'un monde; mais ce monde n'a rien, comme on le prétend quelquefois, d'asiatique: il est au contraire spécifiquement européen. Mais ses caractères ont gardé l'empreinte des plaines du Nord et de l'Est. Sur les routes où vous avez cheminé, à l'origine des temps, vous avez rencontré mes aïeux Celtes, et quand vous êtes venus vous établir aux confins du monde latin et du monde germanique, c'est aux derniers descendants des colons celtes que vous vous êtes alliés. Le coq qui se dresse au sommet de vos hauts clochers blancs n'est-il pas le symbole de cette alliance? Voilà pourquoi la France devait, selon le vers de l'un de nos plus purs poètes, vous venir un jour. »Par la route de l'aigle et de la liberté« Voilà pourquoi tout votre réveil intellectuel contemporain, incarnant un sentiment si intensément slave, s'est alimenté à des sources françaises.

Et moi-même, lorsque je suis passé à travers votre séduisant pays, l'autre Décembre, quelques jours avant Noël n'ai-je pas cru, en atteignant Gradisca, Gorizia, Vipava, retrouver quelque chose de ma terre natale? Sur ce coin de terre, où règne aujourd'hui l'Italie et où la langue slovène ne s'enseigne plus, comme il se courbe le front des femmes, sous le bandeau noir! De l'autre côté de l'artificielle frontière, la foi slave, au contraire, s'affirme dans les moindres gestes, et Ljubljana possède tout ce qu'il faut pour être votre très vivante capitale. Je garde de l'accueil que j'y ai trouvé le plus ému des souvenirs. Chez vous, — je l'ai senti tout de suite, — la France est aimée en toute sincérité de coeur. Vous aspirez à communier avec elle dans le culte désintéressé de la Beauté. Mais la France à son tour doit avoir à coeur de vous connaître un peu. Vous le méritez, et voilà ce que je tiens à proclamer bien haut. Au porche de l'un de vos cimetières, à Vipava, j'ai lu sur le cintre ces deux mots qui m'ont porté à méditer: BOG UMRL.

Oui, Dieu a souffert sa passion; mais pour ressusciter dans toute sa gloire. Ainsi de la Slovénie.

Bonnes et merveilleuses Pâques, je vous souhaite!

Philéas LEBESGUE.

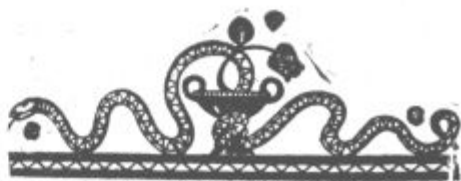
*La Neuville-Vault, le 27 Février 1928.
par Savignies (Oise)*

se včasi trdi; pač pa je svojstveno evropski. Toda njegovi značaji so ohranili vtis severnih in vzhodnih ravnin. Na potih, koder ste hodili v početku vekov, ste srečali moje prednike Kelte, in ko ste se nastanili ob mejah latinstva in germanstva, ste se zvezali s poslednjimi potomci keltskih naselnikov. Petelin, ki stoji na vrhu vaših visokih belih zvonikov, ni li simbol te zveze? Zategadelj je morala po stihu enega naših najčistejših pesnikov Francija priti nekega dne proti vam

»Po potu orla in svobode.«

Zategadelj se je vsa vaša sodobna umstvena prebuja, ki uteleša toliko krepko slavensko zavest, pojila ob francoskih vrelcih. In jaz sam, ko sem šel predlanskega grudna nekaj dni pred božičem skozi vašo mikavno deželo ter dospel v Gradiško, Gorico, Vipavo, nisem li menil, da sem naletel na košček svoje rojstne zemlje? Po tem predelu, koder vlada danes Italija in koder se slovenščina ne poučuje več, kako povešajo ženske čelo pod črno ruto! Onstran umetelne granice pa se izraža slavenska zavest v sleherni kretinji in Ljubljana ima vse, kar potrebuje kot vaša živahna prestolnica. Sprejem, ki sem ga bil tam deležen, čuvam v najprijetnejšem spominu. Pri vas, — to sem takoj začutil —, ljubite Francijo z vso pristrčno iskrenostjo. Vi stremite po tem, da bi se udeleževali z njo v nesebičnem kultu Lepote. Ah! tudi Francija si mora prizadevati, da vas nekoliko spozna. Vi to zaslužite, to moram jasno in glasno izjaviti. V pridvoru enega vaših grobišč, v Vipavi, sem čital na obloku ti dve besedi in se zamislil ob njih: Bog umrl. Da, Bog je dokončal svoje trpljenje; ali zato, da je od smrti vstal v vsej svoji slavi. Enako s Slovenijo.

Veselo in divno Veliko noč vam želim!
Fileas Lebesgue

A. Debeljak

Philéas Lebesgue, francoski kmet in pesnik

*Bela njiva, črna ral,
moder mož jo je oral.*

Vipavska poslovica

L. 1921. v Parizu. Iščem razumnikov, zanimajočih se za jugosloveski svet, in naletim na pesnika, ki je 1916. kramljal o Slovencih v tedniku *La Vie*.

Pošljem mu zbirko svojih verzov z vprašanjem, ali bi ga smel posetiti na njegovem posestvu. Kakih 14 dni nato me je že počastil s pametno oceno poslane knjižice. Od tistih dob prejmem pogostem kako pismo ali delo s posvetilom od njega.

Kdo je ta nenavadni tvorec? Učen mož, ki čez dan reže temne razore po zemlji svoje Jasne poljane, zvečer pa niza brazde po belem papirju. Od rodnega sela La Neuville ga ločijo tri ure hoda od Beauvaisa. Med predniki nosi očetna babica priimek Laffineur, dokaz o žičarjih, ki so se odondot razplodili noter v Argentino in Brazilijo, čije mlado slovstvo se ponaša s takim imenom. Pustolovci, rokodelci, obrtniki, pionirji v očetnem sorodstvu niso zaman živeli pred njim. Kolikrat zatrepeta v Lebesgueovih kiticah hrepene-

nje po dogodivščinah, po svobodnem obzorju, pr. *Okna v svet* (1927) str. 94.:

*Hej, prosta plan, prekrasna se mi zdiš!
A ti, predolgi mir, po grobu mi dišiš!*

Zavidajoč iskalce novih potov, jim vzdikla:

*Le désert saoule en vous l'ivresse de
connaître,*

*Et découvrir, c' est chaque jour un peu
renaitre.*

V materinem rodovniku srečujemo same seljake, ratarje pikardskega ozemlja. Po preslici je torej naš bard podedoval ljubezen do pokrajine, rodišča, kmečke grude, družinske hiše. Oba vpliva sta organski spojena, v žitju morda še bolj nego v knjižnem ustvarjanju Lebesgueovem.

Edinec skromnega posestnika, r. 26. novembra 1869., je presenečal tovariše v osnovni šoli in se odlikoval kot gimnazijec v Beauvaisu. Bolezen pa ga je pred zaključkom srednješolskih nauk pregnala domov, grozeč mu celo desetletje: biti ali ne biti. Izgubljen čas? Nikakor ne. Bodoči dedič je korenito izkoristil prisilno praznovanje: sam si je dovršil izobrazbo v klasičnih jezikih, srednjeveški francoščini ne manj nego v narečjih, keltovščini in provensalsščini, se izuril v mnogih tujih govoricah tako novolatinske skupine kakor germanske, anglosaške in slovanske, gojil primerljivo slovnico, venomer željan narodopisnega in zgodovinskega znanja ter folklore, vnet za znanstvena odkritja, za nove teorije, dovzeten za umetnost in glasbo, sprejemljiv za verska in modroslovska razglabanja, navzemljiv za tajne vede; vselej motreč sleherno novotarijo, še tolikanj drzovito na videz, da bi razodel v njej sled resnice ali lepote.

Opravljajoč dokaj dolgo v domači vasi učiteljske posle, nahaja laneuvilski župan še vendar dovolj prilike za ročna opravila: seje, kosil, žanje na stroj, vodi svojo mlatilnico, vihti kládivo v kovačnici. Žena neguje živad in kupčuje. Otroci pomagajo doma in na njivi. Kadar obitelj poleže, jame škripati pero, ki ureja umske zamisleke preteklega dne vse do polnoči. Tako se je izobličilo 16 pesniških zbirk, 11

romanov, 12 snopičev literarnih ali jezikovno-filozofskih razprav ter enoliško praznih prevodov oziroma cvetnikov v stihih, pa še nekaj dram po vrhu.

Spričo obilnih opravkov ne utegne kdo ve kaj ostavljati svoje ognjišče. V bližnje trge ali mesteca pac lahko česče skoči predavat, za daljše izlete v Anglijo, Belgijo, Italijo, Nemčijo, Portugalsko, Špansko pa običajno čaka zimskih praznikov. Ob predzadnjem božiču je imel v Beogradu govor o francoskih in srbskih junaških pesmih, pónatisnjen v Ibrovčevem *Stranem pregledu* I, 2. Te poti se je spomnilani v zborniku *Fenêtres sur le Monde*, iz katere sem v »Jutru« 1. dec. 1927 pónašil Milanu Vukasoviču posvečene stihe *Lo v čen*.

Če je bil bolehní Lebesgue mrk pesimist je pa sčasoma krenil na svetle steze krepkopoljnega optimizma. Odločnosti pa ne povečuje nasebno, marveč jo posvečuje za plemenita dejanja. Turoben fatalizem osenčuje prve njegove spise, tako *La Tragédie du Grand-Ferré*. To je bil zemljak iz vasi Rivecourt in se je kot pomočnik stotnika Viljama Škrjanca (*l'Aloue*) rezko boril zoper preštevílné Angleže: močan ko Klepec ali Štempihar je branil grad Longueuil, kjer se danes dviga njegova soha: toda njegova nevednost ga je pogubila (1358). Enaka teža dednosti tišči Dušo usode in *Divji sporiš* (*les Folles Verveines*). Ali z romanom *Outre-Terre* (1909), ki — preveden tudi na špansko — predstavlja doživljanje v nevidnem, pa tja do Največjega daru (*Le Don Suprême*) poudarja pisatelj: življenje in celo zagrobnost stojita na srčnosti. Zlo prihaja na svet prav tako s popustljivostjo blagih značajev kakor z rovarstvom hudobnih. Zategadelj zastopa Lebesgue nazor, da morajo dobri imeti na skrbi hrabrost in jo staviti v službo velikodušnosti, npravne ali estetske krasote. Njegovi prvoborniteltji ravnaio tako vsak v svoji smeri: socialno Eugamistès, ki posreduje srečne in plodne zakone; jezikovno Kumanec, romajoč v Babel po najboljši jezik; dušeslovno v Trojnem žitju, kjer pospešuje v človeku vse ono, kar zasluži nesmrtnost; nadprirodno Onkraj zemlje, ko s potrebnimi žrtvami samotar Mondelière zadobi kozmično pojmovanje. »Hôdi venomer proti temu, kar se ti zdi nevarnost. Recite

karkoli, različne so poti zveličanja, in ti si moraš vsako posebej sam poiskati,« izzveni ta moderni Mikromegas. Tako si vsakdo po svoje kuje sedanje življenje in večno bodočnost.

Svoja načela je Lebesgue razkropil po raznih spisih. Po načrtu jih nikjer ne razvija. Zato ga neki kritik rajši nazivlje misleca nego filozofa. To ni nič hudega. Isto velja vobče o pesnikih, tudi o našem Zupančiču. Kako je že dejal G. Lanson o Rabelaisu? »Če kdo ne mara zgraditi metafizike, to ne znači površnega mišljenja. Pogumen, veder in praktičen optimizem, ki ne psuje življenja in ga skuša zboljšati, ima prav tolikšno vredost ko mračnogledna verovanja ali tenkoumne spekulacije« (*Hist. de la litt. fr.* 1909).

Idealné zasnove prepletajo njegove romane. Prvi, o Ganelonu, pojasnjuje izdajstvo francoskega Vuka Brankoviča z njegovo rodoskrunsko ljubeznijo do snahle, Rolandove zaročenke, zale Aude, in s prirojeno mržnjo Kelta proti germanskemu zavojevaču. Predlani mi je pisec sporočil, da še danes najbolj ceni ta svoj psihološki umotvor. Nekateri romani ponazorujejo bauvaiško povestnico za vlade Ludovika XI. (*Le Sang de l'Autre*), drugi iz sodobnosti (*L'Amé du Destin*), poslednji pa, *Kalochori*, se godi na otoku Kreti ob njeni osvoboditvi.

»Moj duh je bolj keltski nego latinski,« trdi Lebesgue v prikupni razpravi *Rabindranath Tagore* (gl. »Jutro« 30. XII. 1927). Ta zavest čustvenega plemena z bujno domišljijo prešinja dokaj njegovih strani, kot nevidni solzanj napaja grêdo pod tlemi: v drami *D'Amour et de Songe* zaljubljenca umirata, kakor da jima je v krvi še usodni napoj Tristanov in Izoldin.

Med regionalisti šteje Francija dva velikana, to sta 60-letni podeželski proletarec Marc Stéphane in Lebesgue, poroča A. Salmon v *Nouv. Litt.* 4. II. 1928. Ljubav do pokrajinske prošlosti se med drugimi razodeva i v lirični drami *Mystère de Jeanne Hachette*, ki po svoji vsebini spominja na srbsko narodno pesem o zidanju Skadra. Ivana Laisné iz Beauvaisa je branila rodno mesto pred Karlom Smeilim 1472. S sekiro (odtod njen vzdevek »Sekirica«) je podrla burgundskega zastavonošo.

Prostora nedostaja, da bi prikazal Lebesguea pesnika, ki ga Poncheville

označuje kakor Coppée Hugoja: velik hrast poln ptic. Navdih mu je včasih metafizičen. Ali naj ptica še tako visoko leta, vstaja pa le s tal in se nanje vrača po hrano. Naš lirik takisto rad objema vsakdanje dogodke iz okolice ter jih ob koncu ozari s kakim nprstvenim odbleskom. Vzemimo zgled iz niza Podob (la Bûche dans l'Atre):

KOLAČ V PEČI.

Pred deco drhtečo v pohlepu brez kraja
kolač umesla je zlati ročno
in v peč ga trebušno razbeljeno vsaja.

Preži gospodinja. Še hipec samó!
Pečeno! Hreščé se pod nožem razkraja.

O žena, srce se junaško deli ti takó,
zato še pogača slastnejša postaja.

Naš prijatelj, »popolni človek«, kakor ga je krstil pokojni Richépin, ali

»mag« po Gourmontovi besedi, je pesnikoval celo v bretonščini. V svojih jezikovnih delih citira češke, ruske, sanskrske itd. odlomke. V Revue bleue piše o brazilskem slovstvu, kakor je že prej izdal priročnik o sodobni literarni Portugalski in današnji Grški. Nas v prvi vrsti zanima kot Ljubo Sokolović, pišoč o jugoslovenskih književnostih za Mercure de France. Razen tega je priredil Chants féminins serbes in Anthologie de poèmes yougoslaves. Slovenci smo mu posebej še hvalo dolžni, ker je našel založnika za prevode iz I. Cankarja. Vsem, ki razumejo francoščino, bi priporočal, naj si nabavijo izbor njegovih spisov: Marcel Coulon »Pages choisies de Philéas Lebesgue«, kjer najdejo nadaljnjih podatkov vse do leta 1923.

VLADIMIR K. ROLENKO VEČER PRED SVETLIM PRAZNIKOM

Velika sobota leta 187*.

Temačen večer se je že davno spustil na utrujeno zemljo. Podnevi razgreto zemljo je ohladila čvrsta sapica pomladnega nočnega mraza. Zdelo se je, da je zemlja tiho in globoko dihala. Izpuhtevala je v nebes belkasto meglo, ki je odsevala v veličastnih zvezdnih žarkih kakor kadilo v pozdrav prihajajočemu prazniku.

Bilo je tiho. V večerni hlad zavito majhno gubernsko mesto N. je obmolknilo, pričakujoč minuto, ko bo na stolni cerkvi prvič tudaril zvon. Ali mesto ni spalo. Pod tančico vlažne teme, v molku praznih in tihih ulic je bilo slutiti pritajeno pozornost. Samo včasih je stekel mimo zakasnel revež, ki bi ga bil kmalu zalotil praznik pri težkem naporu delu, samo včasih je zdrdral mimo izvošček — in spet je zavladala globoka tišina... Življenje se je umaknilo z ulic v hiše: bogate palače in skromne bajte, in se je poskrilo onkraj razsvetljenih oken. Nad mestom in poljem, nad vso zemljo je bilo slišati ne-

vidno plahutanje prihajajočega praznika vstajenja in preporoda.

Luna še ni vzšla, in mesto je ležalo v široki senci večjega klanca, vrh katerega se je videlo razsežno mrko poslopje. Okorni, ravni in strogi orisi te zgradbe so mračno štrleli sredi zvezdne sinjine. V senci zidovja so se komaj razločila zevajoča temna vrata, in štiri vogalne veže so dvigale proti nebu ostre stolpiče.

Tedajci pa je v stolnem zvoniku sunoma trčil prvi udarec in prešinil napeto poslušajoči zrak... nato še drugi, tretji. Minuto pozneje je napolnilo zamišljeno noč zgovorno zvonjenje. Povsod so visoko in nizko peli in pritkavali zvonovi. Njih glasovi so se stapljali v mogočno, svojevrstno ubranost in so se tiho pozibavali, krožeč v vesoljnih višavah... Tudi z mrkega poslopja, ki je zasenčilo mesto, se je čulo slabotno zvenketanje. Žalostno, razbito zvonjenje je onemoglo drhtelo po zraku, kakor da ne bi moglo zleteti v višave, tja za mogočnim sozvočjem.

Zvonjenje je prenehalo... Glasovi so se razpustili v zraku, ali ponočno

* Svetli praznik imenujejo Rusi Veliko noč. Vstajenje je pri njih ob polnoči.

molčanje se je vračalo prav počasi. Še dolgo je brnel v zraku umirajoč, nejasen odmev, sličen trepetanju nevidne napete strune . . . Luči po hišah so ugasnile, cerkvena okna so zažarela. Zemlja je leta 187* hotela vnovič oznaniti staro geslo: zmagaj miru, ljubezni in bratstva . . .

★

Ob temnih vratih neprijaznega poslopja so zarožljali zapahi. V temi je zažvenketalo orožje vojaškega voda, ki je bil prišel, da zamenja nočne straže. Zavil je okoli vogalov in se je ustavil ob vsaki zastraženi točki. Iz temne skupine se je vedno ločila po ena človeška postava in je z enakomernim korakom zasedla svoj prostor, medtem ko je prejšnji stražar utonil sredi ostalih, nerazločno vidnih vojakov . . . Na to je odrinil vod naprej okoli visokega jetniškega zidovja.

Ob zapadnem zidu je moral prevzeti stražo mlad novinec. Iz njegovih kretanj še ni izginila kmečka nerodnost, mlad obraz je bil napeto pozoren, saj je bil menda prvič dobil odgovorno nalogo. Postavil se je z obrazom pred zid, butnil s puško ob tla, stopil dva koraka naprej, se napol obrnil in je obstal tesno poleg vojakov, ki je bil prej na straži. Ta je malce nagnil glavo k njemu in je hitro ponovil navadne, na pamet naučene predpise.

— Od prvega ovinka do drugega . . . in pazi . . . ne spi . . . ne dremaj! — je naglo govoril vojak. Novinec ga je napeto poslušal in sive oči mu je napolnila posebna, čudna otožnost.

— Ali si razumel? — je vprašal podčastnik.

— Sem, javljam pokorno!

— Nu, pazi torej! — mu je zabičal tovariš strogo, nato pa je izpremenil glas in je dodal bolj prijazno:

— Nikar se ne boj, Fadejev, pogumen bodi! Saj nisi baba . . . Pa ne da bi se bal škrate?

— Zakaj škrate! — je otroško odvrnil Fadejev, potem pa je zamišljeno dodal: — Ne vem, fantje, kako je to . . . tako hudo mi je pri srcu . . . ali kaj . . .

To preprosto, skoro otročje priznanje je vzbudilo med vojakmi smeh.

— O, ti . . . kmetavs nerodni! — je zaničevalno - pomilovalno pripomnil podčastnik in je rezko zapovedal:

— Puške na ra-mo! Po-hod!

Straža je izginila za vogalom. Kmalu ni bilo več čuti njenih korakov in enakomernega rožljanja. Novinec je dvignil puško in je tiho odkorakal vzdolž zida.

★

V ječi se je po poslednjem udarcu zvona vse razgibalo. Mrka in žalostna jetniška noč že davno ni videla takega vrvenja. Človek bi mislil, da je veliko-nočno zvonjenje zares oznanilo prostost: črna vrata celic so se odpirala druga za drugo. Ljudje v sivih dolgih haljah z usodnim barvnim znamenjem na hrbtu so korakali v dolgi vrsti po dva in dva po hodnikih v razsvetljeno jetniško kapelo. Prihajali so od desne in leve, dvigali se iz pritličja in se spuščali po stopnicah iz zgornjih nadstropij. Med votlim korakanjem je zdaj pa zdaj zarožljala puška ali se je čulo pritkavanje nožnih verig. V veliki kapele je zavzela siva množica ograjen prostor in je ondi utihnila. Tudi cerkvena okna so bila močno zamrežena . . .

Ječa se je izpraznila. Samo v vogalih vežah, v štirih trdno zaprtih okroglih celicah, so mrko korakali iz kota v kot štirje na samotni zapor obsojeni jetniki. Zdaj pa zdaj so prislonili uho na ključavnico in žejno lovili razlomljene glasove cerkvenega petja.

Razen teh je ostal v eni izmed velikih sob bolni jetnik. Ležal je zleknen na skupnem ležišču. Nadzornik, ki so mu bili javili nenadno bolelost, ga je prišel pogledat v trenutku, ko so druge jetnike vodili v cerkev. Sklonil se je k bolniku in je ugledal čudno žareče, topo izbuljene oči.

— Ivanov! Čuj no . . . Ivanov! — je pozval bolnika.

Jetnik se ni ganil; zamrmral je le nekaj neumljivega! Imel je hripav glas in vnete ustnice so se težko premikale.

— Jutri pride v bolnico! — je odredil nadzornik in je odšel. Ob vratih je ostal samo paznik. Mož si je ogledal bolnika in je zmajal z glavo.

— Nu, potepuh nesrečni! Vse kaže, da se ne boš več potepal, prijatelj! — Ko pa je spoznal, da nima tu nič več opraviti, je odkorakal po hodniku proti cerkvi. Ustavil se je pred zaklenjenimi vrati in je jel poslušati službo božjo; često je pokleknil in se priklanjal.

Medtem se je po praznem zaporu začulo zdaj pa zdaj bolnikovo neumljivo govorenje. Bil je močan, zastavev

mož najboljših let. Očividno se mu je bledlo; doživljal je v vročici poslednje resnične dogodke in trpljenje mu je bilo bolešno spačilo obraz.

Neusmiljena usoda se je kruto poigrala s starim potepuhom.

Prehodil je bil tisoče verst skozi tajgo in po divjih hribih, prebil je tisočere nevarnosti in pomanjkanje; venomer ga

Tajga šumi. Dobro pozna ta enakomerni, ubrani, svobodni šum... Umeje razločevati vse gozdne glasove, jezik slehernega drevesa. Visoko, visoko doni temačno in gosto zelenje veličastnih borov... Jelke šepetajo zategnjeno in votlo. Vesel svetel mecesen krili z gibčnimi vejami. Trepetljika drhti in stresa plašno, čuječe listje... Žvižga

A. DUERER Jeronim Holzschuh (slika v olju)

je vodilo dalje žgoče domotožje. Tolažila ga je edino nadeja: »Ko bi jih bil vsaj videl in bi... vsaj za mesec dni... četudi teden dni... prebil pri svojcih... potem — če že treba — lahko po isti poti nazaj!« Komaj sto verst od rodne vasi je bil zašel v to ječo...

Tedajci pa je mrzlično govorenje prenehalo. Potepuhove oči so se široko odprle, prsi so se dvigale že mirneje... Priljudnejše sanje so jele krožiti nad gorečo glavo.

prosta ptica. Studenec dvije in žlobudravo brzi po kameniti strugi. Jata klepetavih srak pragozdnih volhunk, križari v zraku nad nevidno stezo, kjer skrit v goščavi koraka čez tajgo potepuh.² Zdelo se je, da je zapihal okoli

² Sibirski begunci pripovedujejo, da v notranjosti tajge spremilja jata srak vsakega človeka, ki gre skozi goščavo. V starih časih, ko so dobili domačini nagrado za vsakega ujetega »grbca« (to ime so nadeli pobeglim kaznjencem zaradi

bolnika svobodni veter sibirskih pragozdov. Dvignil se je in je globoko vzdihnil. Oči so zrle pazno pred se; nenadoma jih je prešinil žarek zavesti. Potepuh, bega navajeni kaznenec, je bil opazil v neposredni bližini nenavaden dogodek: odprta vrata...

Mogočni nagon je stresel od bolezni

Tedaj je nekdo stopn na hodnik in je za trenutek odprl cerkvena vrata... Ubrano, od razdalje ublaženo petje je priplavalo do potepuha, mu napolnilo uho in zopet umolknilo. Bled obraz je postal za hip ganjen in oči rosne. Zopet so zagledale bežno sliko, ki je bil o nji tolikokrat sanjal: tiho noč, šume-

CVETNA NEDELJA V BELI KRAJINI

zrahljano telo. Mrzlični prividi so se brž razblinili ali pa so se zbrali okoli edine slike, ki je podobna plamenečemu žarku prešinila to zmedo: Sam, sam! ... vrata odprta! ...

Trenutek pozneje je že stal na tleh. Videlo se je, kakor da bi bila vsa vročica planila iz vnetih možganov v oči: zrle so čudno vztrajno, trdovratno in grozno.

enle na hrbtu), je bil tak lov stalen obrt nekaterih lovcev. Potepuhom so prišli na sled po glasnem sračjem kričanju. (Pisateljeva pripomba.)

nje borov, čijih temno vejevje se sklanja nad staro cerkvico v rojstni vasi... množica rojakov, lučke nad reko in petje: Hristós voskrése. Kako je bil hitel, da bi ga bil slišal doma, pri svojcih...

Medtem je paznik vneto molil na hodniku ob zaprtih cerkvenih vratih in je venomer poklek al do tal...

Mladi novinec koraka s puško vzdolž zida. Pred njim leži ravno in neskončno polje, ki se je šele pred kratkim po-

molilo iz snega. Rahla sapa veje čez polje, šumi s posušenim osatom, šuši v lanski travi in napolnjuje vojakovo dušo z otožno, mirno zamišljenostjo.

Tedajci se mladi stražnik ustavi ob zidu, spusti puško na tla, nasloni roke na cev in glavo na roke ter se globoko zamisli. Še vedno ne more popolnoma doumeti, čemu je tukaj s puško v roki, ob zidu, s pustim poljem pred očmi — čemu straži v tej svečani noči, na predvečer Svetlega praznika? Bil je še vedno kmet. Ni razumel marsikatero, vojaku popolnoma umiljive reči, zato so mu pravili »kmečko teslo«. Še nedavno je bil prost, gospodar — lastnik svojega polja in dela... Zdaj pa ga preganja pri vsaki kretnji, na vsakem koraku neumljiv, nedoločen, nagonski strah, tisti, ki je moral po strogih vojaških pravilih oblikovati mladega, okornega poljedelca.

Ta trenutek je sam... Prazna daljina in žvižganje vetra v osatu ga ziblje v dremavico. Oči mladega vojaka gledajo domače slike. Tudi on vidi domačo vas, isti veter piha nad njo, v cerkvi žare lučke, in stari bori nad cerkvico sklanjajo temne vrhove... Zdaj pa zdaj se je napol zavedel in si ve oči so zmedeno pogledale: kaj je to? Odkod to polje, puška in zid? Za trenutek se je zavedel resničnosti, a kmalu je enolično šumenje ponočnega vetra zopet priključilo domače slike, in vojak je spet naslonjen na puško zadremal.

Blizu kraja, kjer je stal na straži, se je prikazala na robu zidovja temačna

senca: človeška glava... Glej, pote-puh zre na ravno polje, na komaj razločno črto daljnega gozda... Prsa se mu dvigajo in pohlepno lovijo čisto svobodno sapo materinske noči. Iztegne roke in tiho spleza čez zid...

Veselo glasno zvonjenje je prebudilo nočno tišino. Vrata jetniške cerkve so se odprla in na dvorišču se je pojavila procesija. Iz cerkve so privreli ubrani glasovi pevcev. Vojak se je stresel, vzravnal, se odkril, da bi se prekrizal in... je obstal z dvignjeno roko. Pote-puh se je dotaknil tal in je planil med gost osat.

— Stoj, stoj! Dragi, prijatelji! — je vzkliknil vojak in je v grozi dvignil puško. Ko je zagledal hitečo sivo postavu, je takoj občutil, da se mu preteče bliža vse tisto nejasno in grozovito, česar se je tolikanj bal. »Dolžnost, odgovornost!« — je spreletelo vojaka. Vzdrgetal je in nameril puško proti beguncu. Preden je pritisnil petelina, je obupno zaprl oči...

Nad mestom je zopet poletavalo in krožilo v višavah ubrano pojoče, nežno zvonjenje. Hripavi jetniški zvon se je spet obupno napenjal, kakor da bi stokala obstreljena ptica. Iz notranjosti zidovja so plavali daleč v polje prvi in zmagovalni zvoki: *Hristos voskrese!*

In nenadoma se je od znotraj razlegel ter vse preglasil — strel... Slab onemogel stok mu je sledil kot obupna pritožba, na to pa je vse utihnilo... Samo daljni odmev je žalostno in votlo ponavljal v praznem polju zvok tega strela...

A. Kovačič

Velika noč v Hrvatskem Zagorju

(Odlomek iz romana »U registraturi«)

Osvanuo i uskrсни dan Lijepo, tiho i nešto ohladno jutro, a nebo čisto i vedro kano riblje oko... Čim je osvanula rujna zora i njezino rumenilo poput čarobne mreže razastri se po nebesima, već je seljački puk u bjelini i čist hrlio sa svih brda i od svih strana k božjemu hramu, gdje će započeti svetkovina uskrsnuća, čim se sunce pomoli na istoku... I mali »kanonik« po drevnem običaju već se spušta niz svoj brjieg prvi, a onda iza njega čitava povorka

diece, pa posljednja njegova gospodarica, velika, krupna i koščata seljakinja, vazda šutljiva, koja ne bi nikada prva zametnula riječi. Kad je pak odgovarala, to je hrumilo iz njezina grla, kao da orahe siplješe: oporo, kruto i kratko... Kazivalu pače, da je i svoga maloga »kanonika« potpregačila tako, da se on ne bi nikada s njome upustio u Bog zna kakvo zanovijetanje... Nazivali je »dugom Katom«, ali seoske žene zavidjahu njezinoj kreposti: da se

nije miješala ni u čije poslove, da nije nikada s babama trla lan, da joj prodje dan, i da ne bijaše tujemu loncu nikada zaklopcem... No, u tome bi je obilato zamijenio mali »kanonik«.

Još nije ni spузao sa svoga brdeljka »kanonik«, kad eno iz kućerka muzikaša Jožice izmili gospodin kumordinar, te pospan zijeva na vse četiri strane svijeta. Na njemu sjaju velika puceta, kasa mu se lašti, rukavice mu se bijele... Iza kumordinara pomoli se Ivica u svaganjem odijelu, a onda sam muzikaš Jožica, koji je danas navukao nešto jače iscifranu košulju i gaće, a u usta utaknuo novu novcatu lulu, kojom ga je nadario kumordinar. Načičkana je ona srebrenim pokrovcem, kojom ures siže upravo do dna lule; dok kamiš razprostire toliki miris, da Jožica svaki čas napne nos uvis, da mu se obrve naježe. Iza muškarca zavrti se na brežuljku marljiva muzikaševa gospodarica s troje djece oko sebe.

— Ele, što ih ima. Baš pun brijeg i gospode i seljaka! — okrene se »kanonik«, dočekavši svoju ženu s družbom. A našega Mihe baš na Uskrs nema kod kuće, Bog ga vidio s njegovom vječnom trgovinom. Pravi čifta.

— A šta ga i treba. Valjda je gdje na boljem poslu — zagrmi »duga Kata« svom bračnom drugu, da mu je umah pristjela riječ u grlu... »Kanonik« potrene dalje, pa se doskora opet okrene:

— Hm! Upravo će nas stignuti! Evo ih, već spuzaše s brda, pa će nama u pete!

— A ti pojuri! Šta se uvijek okrećeš ko pijetao na gumnu! — Malo da ga nije »duga Kata« laktima gurnula pod rebra... »Kanonik« opet šutke pokroči naprijed, ali nježna polovica tisnu ga ukraj i silnim koracima stade mjeriti puteljak pred sobom, a za njom se potisnu i djeca. »Kanonik« se počne sada sve češće ogledavati i polaganije koracati, ta njemu je i stalo do toga, da ga stigne družba muzikaša Jožice.

— Oj, sretne svetke, susjede! Ne tako hrlo, bit će nam laglje i ugodnije ako podjemo zajedno! — doviknu kumordinar »kanoniku«, a ovaj jedva to dočeka... »Duga Kata« već bješe da 'eko odmakla, ne ogledavši se ni jednim pogledom natrag, gdje li zaostaje njezin drug.

— Sretne svetke i božji blagoslov Aleluja, aleluja! Hvala i dika ti budi, veliki Bože! — odvrća »kanonik«, ot-

krivši ponizno svoju glavu. Baš je lijepo uskrsno jutro; to se na nebu raduje sam Bog i sveci te angeli njegovi!... Ah, samo da nam veliki petak nije onako crno osvanuo — sve bi dobro bilo, sve!

Sada se zgrnuše i s drugih brda seljaci i seljakinje, koje bi postajale, upirući začudjene oči u kumordinara i djaka Ivicu... »To je on!« — šaptahu si, gurajući laktovima jedna drugu i pokazivajući prstima sad na kumordinara, sad na Ivicu. — »O, Bože dragi, kako je to lijepo, kako je to lijepo!« — uzdiše druga. — »Veselja li materi i ocu« — pridodaje treća... A muzikaš Jožica čuje i ne čuje, samo nagadja, da se o njemu govori, te zapaljuje svoju finu lulu sa srebrenim pokrovcem i mirisavim kamišem... A svjetina se porredala jedno za drugim na uskoj stazi, stupajući jedno drugom na pete; samo djeca svaki čas zastranjuju u rosnatu travu i poljeću naprijed kano krijesnice... A odrasli sad glasnije, sad tiše dovikuju si, mudruju i sjećaju se ovoga i onoga; sada lanjskoga Uskrsa i velikoga petka, kadno je čitav dan lijevala kiša ko iz kabla; sada starci pripovijedaju o Uskrsu prije pedeset godina, kad je zapao snijeg preko gležanja... a ljetina ipak tako ponijela, da je proteklo mlijeiko i med od obilja i božjega blagoslova... i nikada prije, ni poslije ne bijaše tako rodne i plodne godine. »Jest... jest... sve je nekada ljepše bilo negoli danas... Ah, stara zlatna ljeta nikada se više ne vraćaju«... A tu bi kumordinar puhnuo u zrak, skinuo svoj svijetli, visoki klobuk, otirući debele kapi znoja, i opet bi puhnuo, da pokaže, kako su mu ta seljačka nadmudrivanja dosadna, kako je sve to ludo i blesasto... A onda će se najedanput umiješati u razgovor krupnim i oholim povikom:

— Šta to? Šta to? Nekada je lijepo bilo! A danas zlo; naopako! Stara vaza i vazda jedna te ista pjesma! I prije nijeste ništa znali i danas ništa više ne znate! I nikada ne ćete više znati! — Seljaci umukoše, da slušaju taj proročanski glas... »Nikada nijesmo ništa znali... niti danas ništa ne znamo!« — ponavljaju oni šapćući poniknutih glava kao ono za svećenikom, kad čita sveto evanđelje.

— Pravo govore gospodin kumordinar, pravo! A šta bi mi, ubogi zalupani seljani, znali, šta bi? — ogłosi se jedan otraga iza kumordinara, te se značaj-

no ozre na starca, koji klapaše iza njega.. Samo gospodin Bog sve zna, hvala mu i dika budi — pa onda za njim gospoda!...

Tako se to raspredalo i umovalo, a žene slušahu i šaptohu, jedne osvrćući se na razgovore »pametnih« muških glava, a druge ne pazeći na njih uzdisahu i čeretahu o svojim kućnim poslovima... Ova je koku nasadila... pa joj pobjegla sa gnijezda i ostavila jajca... Onoj se pokvarila uskrсна pogača... zaboravila je na sebe, zijevnula, kada je pogaču metala u peč, a eto pogača puče upravu po polovici, da je

strahota... I tako jedna ovo, druga ono...

Došavši na glavni drum, što vodjaše do crkve i u mjesto, usko mešaše se seljaci, seljakinje, djeca i starci kano nabujali pritoci od svih mjesta... Žene i djeca uigibahu se s ceste ukras, usavršavajući svoj nared: jedne navlači čizme na vlažne od rose noge; druga si priuđesuje bijelu peč u privežao izpod vrata, što se crveni poput makova cvijeta; treća reda svoju djecu, brisući im rupcem lišća, oči i uši, a muškarci žagore, smiju se, puše i svaki čas gledju na crkveni toranj: hoće li skoro zatutjeti i zaromoniti zvona...

VELIKA NOĆ V BELI KRAJINI

Za štirinajst dni je belokranjska vesgetacija pred ljubljansko, zato je tudi velika noć ali belokranjski vuzem po vinogradih mnogo lepši kakor v Ljubljani. Osamele breskve po vinogradih so že napete in črešnje čakajo, kedaj bodo pobelile s svojim prelepim cvetjem belokranjsko gričevje. Za vuzem oživi ves svet na novo. Beli Kranjec se pripravlja z vso vnemo na Vstajenje. Do srede velikega tedna se opravljajo poljska dela, potem pa se posveti hišnemu redu in čiščenju kar največja skrb. Na veliki petek počiva vse delo. Ta dan ne sme nihče imeti opravka z zemljo, ker sicer ne bo sreče z dobro letino. Če noče drevo roditi, moraš vstati pred solničnim vzhodom in mu zagroziti trikrat s sekiro, potem rodi gotovo.

K popoldanskim molitvam prihaja ves belokranjski svet mirno in resno, da obišče božji grob. Ljudje se ta dan strogo postijo in vina nihče niči ne pokuši. Mladini pa ni nič kaj do posta, ker ima tri dni pri popoldenskih cerkvenih molitvah polne roke dela. S klespetci in ragljami »oboroženi« gredo pred cerkvena vrata, da ondi pričakajo tisti srečni trenutek, ko jim da duhovnik izpred oltarja z udarcem palice znamenje, da lahko »postrašijo« Boga. Oglušujoč ropot in razbijanje zahrumi pred cerkvijo. Zarečnih obrazov se deca po tem imenitnem delu vrača domov.

Na veliko soboto sežgejo zgodaj zjutraj pred cerkvijo stare polomljene po-

kopališke križe. Ogenj blagoslovi domači župnik. Takoj nato pride moška mladina okoli ognja, da si zapali velikonokne gobe in jih odnese domov in sosedom. Platnene šolske torbice so nabasane s koščki drevesnih gob, ki jih puščajo zapaljene po hišah. Prinašalce blagoslovljenega ognja obdario z orehi, suhim sadjem in tudi kako jajce je včasih vmes. Gospodinje imajo obilo posla z gibanicami in poviticami, gazda pa zakolje velikonočno jagnje in ga natakne na raženj. Ko se oglasijo »iz Rim« prispeli zvonovi, tečejo devoyke h koritom in škafom, da se hitro umijejo, zakaj v tem času umiti obraz obdrži trajno svojo lepoto in noben lišaj se ga ne prime. Zato so belokranjska dekleta tako zala! Popoldne gredo duhovniki po selih svoje župnije blagoslavljat tiste dobrote, ki so jih pripravile skrbne gospodinje za prihodnji dan. Zadnji blagoslov se izvrši v farni cerkvi. Devoyke hite z visoko naloženimi jerbasi, pokritimi z lepimi platnenimi vezanimi prtiči, k blagoslovu. Po blagoslovu pa se kolikor moči podvzajajo domov, ker so prepričane, da se bo tista, ki pride prva od blagoslova, prva omožila. Neskoč se je dekletu spotaknilo, da je padlo z jerbasm vred po cesti. Tedaj se je videlo, kaj je bilo v košari: ker ni bilo dovolj novitic in plečet, je dekle naložilo še praznih loncev, samo da je bila baharija večja. Od onega časa se šuvajo sličnih prevar.

K vstajenju, ki se vrši malo pred mrakom, pride vse, kar le more. Veselih korakov hite v cerkev dekleta v novih nošah, ki so si jih bila sešila čez zimo in okrasila z vezenino. Za njimi stopajo fantje v novih čizmih in z novimi klobuki na glavah. Slikovit je pogled, ko se vsujejo pisane množice po končnem cerkvenem opravilu iz cerkve.

Velika nedelja — vuzem, sveti dan! Od rane maše hiti starejši svet domov, da si po dolgem postu zopet priveže dušo. Na mizi zadiši kot presta lepo zapečeno velikonočno jagnje, ki ga ga-

zda spretno »razčinja«. Vse utihne in vsakdo obira zadovoljno svoj kos. Nato seže družina še po okusni šunki in hrenu. Za hip se odmakne hišni starešina in se vrne s poličem rujnega belokranjca. Nazdravi družini, želeč ji vesel in srečen vuzem. Popoldne izpuste ovce iz staj na polja, da pšenico malo popasejo, potem nimajo coprnice moči do klasja. Vuzemski ponedeljek je dan veselja v Beli Krajini. Najtežje ga pričakuje miadina, ki jo srbe podplati še od pustnega torka. Po večernici gre vse samo za enim ciljem — za tamburaši,

BELOKRANJKA
V STARI NARODNI NOŠI

BELOKRANJEC
V STARI NARODNI NOŠI

ki že skajo na cesti. Devojke, oblečene v belilo lastnega pridelka in izdelka, z nasmehom na obrazu in lepe kakor breskvin cvet, hite gruči na trato, kjer se bo odigralo prvo kolo. Tamburaši udarijo na strune in čez nekaj hipov je kolo že na mestu. Dečko ob devojki, devojka ob svojem dragem. Melodija se giblje vse hitreje in tamburaši poredno pomežikaje pojo:

Sad se vidi, sad se zna,
koji i koga rad ima.

Kri se ugraje in vedno lažje vide kos lo naokolo. Mahoma prekinejo godci pesem in kolo se premeša ob glasnem smehu zopet v gručo. Prešeren smeh zaigra stasitim dečkom na ustnih. Iz žepov se prikažejo lepe belokranjske pisarnice, ki so bile pričarane med plesom. Glave se stikajo — fantje ogledujejo, čitajo: »Iz srca te ljubim, ti pisanko dam« — »Ne gledaj tja, ja, nego u me, ki ti ga daje...« Iz gruče devojek švigajo kradoma pogledi zopet tja, kjer se podajajo med dečki slikovite pisani

ce, tolmačice nežnega čustvovanja in zopet se šepetaje stikajo zardeli obrazi, čakajo, da prijo tamburaši.

»Stara kola nova ruda oče cura, da se uda, oj Milice, edinice« zaori tamburaški zbor in spravi mahoma v tek drugo — bojansko kolo. Mladost se razživi, razpači, vse se giblje v lahnem ritmu. Tamburaši ne znajo nehati, kolo igra neutrudljivo dalje, vedno hitreje in hitreje. Metere se pridružujejo gledalcem, motreče tudi nemara bodoče — zefe. Po dvi in dve stikata šepetaje glave. O prošlosti se šepete in tudi o bodočnosti...

Mit lega počasi na zemljo in zdajci se oglasi večerni zvon, ki ustavi rajanje na trati. Svet se razhaja. Devojke hite do lovca, etih lic in razigranih src, fantje na že ugrabljeno in razgovarjajo o pravkar končanem kolu in kolašicah. Ob tem času zapirajo po lepih vinorodnih goricah gospodarji svoje hrame in zidanice in vračajo v živahnem razgovoru proti domu.

Jutri se začenja zopet težko delo in boj za obstanek...

H. G. WELLS IZGODOVINA ZEMLJE

Svet v prostoru

Zgodovina našega sveta je zgodovina, ki je še ne poznamo natanko. Približno pred tri sto leti je umela zgodovinska veda pripovedovati zgolj o poslednjih treh tisočletjih. Kar je bilo pred tem časom, je bilo ali legenda ali gola domneva. Velik del omikanega sveta je veroval — in tako se je tudi povsod učilo — da je bila Zemlja nenadoma v letu 4004 pred Kr. ustvarjena; raziskovalci se niso mogli zediniti le glede vprašanja, ali se je to zgodilo spomlad ali pa v jeseni tega leta. Ta fantastično namišljeni zmotni nazor se je naslanjal na preveč dobesedno razlago hebrejskega svetega pisma in na bogoslovne nauke, ki so bili od sile samovoljni. Take zamisli pa so verski učitelji že zdavnaj zavrgli in v naših dneh se že po vsem svetu uči, da vsemirje, v katerem živimo, obstoji po vsej verjetnosti že zelo dolgo, da, nemara celo neskončno časa. Sigurno je, da nas la-

hko ta videz vara, prav kakor dvoje zrcal, ki sta v neki sobi postavljena drugo nasproti drugemu, lahko vzbudi vtisk, kakor da je prostor neskončen. Vendar pa je brez dvoma, da moramo dokončno opustiti nazor, da bi naš svet obstajal komaj šest ali sedem tisoč let.

Danes že vsakdo zna, da je naša Zemlja sferoid, nekoliko sploščena krogla, podobna kitajski oranži, in da znaša njen premer skoraj trinajst tisoč kilometrov. To, da je Zemlja okrogla, je bilo znano najmanj dva tisoč pet sto let vsaj peščici izobraženih mož. Pred tem časom pa so vsi ljudje verovali, da je Zemlja ploskev in so imeli razne, današnjemu človeku fantastične nazore o njenih odnošajih nasproti nebu, zvezdam nepremičnicam in planetom. Danes vemo nadalje to, da se v teku štiri in dvajset ur obrne okoli svoje osi (ki je približno tri tisoč osem sto dva in štirideset kilometrov krajša kakor premer ravnika) in da se zbog tega menjavata dan in noč, ter da se v teku

enega leta v lahko zategnjeni in nekoliko izpremenljivi okroglasti poti obrne okoli Solнца. Nje oddaljenost Solncu se giblje med sto devet in trideset in sto tri in štirideset milijonov kilometrov.

Okoli Zemlje kroži manjša krogla, Luna, čije povprečna oddaljenost znaša tri sto osemdeset tisoč kilometrov. Zemlja in Luna nista edini telesi, ki se vrtita okoli Solнца. Ta pot je dana tudi Merkurju in Veneri v oddaljenosti sedem in petdeset oziroma sto sedem milijonov kilometrov; onstran Zemljine poti so — da niti ne omenjamo pasu številnih manjših teles planetoidov — Mars, Jupiter, Saturn, Uran in Neptun v povprečni oddaljenosti dve sto pet in dvajset oziroma sedem sto dva in osemdeset, tisoč štiri sto petnajst, dva tisoč osem sto petdeset in dva tisoč osem sto sedemdeset milijonov kilometrov. Zelo težko si človek zamisli milijone kilometrov. Morda bomo čitateljevi domišljiji priskočili na pomoč, če mu naznačimo Solnce in planete v merilu, ki ga bo lažje razumel.

Če si zamislimo Zemljo kot majhno žogo s premerom enega decimetra, tedaj bi bilo Solnce velika krogla z enajst metrov premera, oddaljena Zemlji tisoč sto petnajst metrov, pot, ki jo prehodiš približno v dvajsetih minutah. Luna bi bila velika kakor lešnik in bi bila tri metre od Zemlje. Med Zemljo in Solncem bi bila dva notranja planeta Merkur in Venera — oddaljena Solncu štiri sto petdeset oziroma devet sto metrov. Okoli teh teles bi bil prazen prostor, dokler ne bi prišli do Marsa, ki bi bil dve sto trideset metrov dalje od Solнца nego Zemlja, nato k Jupiteru, približno šest tisoč metrov od Zemlje in s premerom 1 meter 20 cm, nato k nekoliko manjšemu Saturnu, oddaljenemu približno dvanajst kilometrov, k Uranu v daljavi štiri in dvajset kilometrov in slednjič k Neptunu, ki bi bil šest in trideset kilometrov daleč. Nato bi bila praznота in zopet praznота, izvzemši majhna telesa, ki tavajo po prostoru, pa tisoče kilometrov zopet prazno. Prva zvezda nepremičnica bi bila po tem merilu v daljavi dve sto oetdeset tisoč kilometrov od Zemlje.

Nemara bodo te številke dale pojem o neznanski praznoti prostora, v katerem se odigrava drama življenja.

V tej neznanski praznini se da življenje z vso določnostjo dokazati zgolj na zemeljski površini. Tu sega največ

pet kilometrov globoko, dočim je do zemeljskega središča šest tisoč kilometrov; v višino pa ne gre dalje od osem kilometrov. Vse kaže, da je ves ostali brezmejni prostor prazen in mrtev.

Merjenja oceanskega dna so dosegla osem kilometrov. Z aeroplanom je človek dospel najvišje približno šest kilometrov, v balonu do deset kilometrov, vendar pa je tja prišel že z velikimi težkočami. Nobena ptica ne more višje od osem kilometrov; majhne ptice in žuželke, ki so jih vzeli z aeroplanom v visoke zračne plasti, so poginile že dokaj nižje.

Svet v času

V poslednjih petdesetih letih so učenjaki povedali marsikaj lepega in zanimivega o starosti in o izvoru Zemlje. Na tem mestu ne moremo podati niti povzemka vseh teh raziskav, ki so združene z zelo zapletenimi matematičnimi in fizikalnimi premostrirvanji. V resnici sta fizikalna veda in zvezdoznanstvo še tako malo razviti, da nam ne moreta dati več kot slikovite domneve. Splošno prevladuje nagib, da pripisujemo Zemlji čedalje višjo starost. Danes se zdi verjetno, da obstoji že približno dve milijardi let kot samostojen planet, ki se vrti okoli Solнца. Mogoče pa je, da je še veliko starejša. To pa je časovni pojem, ki daleko prekaša vse, kar si lahko človek misli pod časom.

Pred tem neznanskim razdobjem samostojnega bivanja je najbrž bila Zemlja s Solncem in z vsemi ostalimi planeti, ki se zdaj sučejo okoli Solнца, ogromna vrtinčasta masa kaotične snovi. Daljnogled nam v raznih smereh neba odkriva bleščeče oblake v obliki spiral, tako zvane vsemirske megline, ki se po vsej verjetnosti vrte okoli nekega središča. Mnogi zvezdoznanci sodijo, da je bilo tudi naše Solnce z vsemi svojimi planeti vred nekoč taka spiralna megla in da se je potem vsa snov zgostila v sedanjo obliko. To zgoščevanje je trajalo neznansko časa, dokler se nista v pravadni preteklosti, ki o nji govorimo, ločili tudi Zemlja in Luna. Takrat sta se vrteli znatno hitreje nego danes; naš svet je bil bliže Solncu in je z Luno vred v krajšem času napravil svojo pot okoli Solнца. Zemljina in Lunina površina je bila beložareča, sá-

mo Solnce pa je žarelo izdatno močnejše kot žari sedaj.

Če bi bili mogli priromati skozi neizmerne časovne razdalje in videti Zemljo na tej zgodnji stopnji njene zgodovine, bi videli nekaj podobnega, kakor če danes pogledamo v tovarniško peč ali če vidimo površno mogočnega toka vulkanske lave, preden se ohladi in strdi. Nikjer ne bi videli vode, zakaj vsa voda bi bila razgreta para, napolnjujoča viharno ozračje, nasičeno tudi z žveplenimi in kovinskimi soparami. Tam spodaj pa bi vrelo in kipele morje raztopljene snovi, iz katere je nastalo skalovje. Na obnebj u ognjenimi oblaki bi se utegnil videti vrtinčasti blesk naglo se vrtečega Solнца in Lune.

Prav počasi, medtem ko so minevali milijoni let, je to ognjeno prizorišče izgubljalo svojo eruptivno razbeljenost. Iz obnebnih sopar je jelo deževati — a ne voda — in tam zgoraj se je malce zjasnilo; ogromne žlindre razvaline otrpeli skal so se pomolile iz raztopljenega morja in so nato zopet izginile, umakniviši se drugim plavajočim masam. Solnce in Luna sta se pomaknila nekoliko dalje in sta postala manjša; tudi hitrost njunega gibanja se je zmanjšala. Ker ima Luna manjši obseg, že dolgo ni bila več razbeljena; v menjavanju mrkov in polne mesečine je zatemnjevala solnčno luč ali pa jo je odražala.

In tako je Zemlja nezaslišno polagoma in v neizmerno dolgem času postajala čedalje bolj podobna planetu, na katerem živimo. Potem je napočilo razdobje, ko so se v ohlajenem ozračju začele sopare zgoščevati v oblake in prvi vodeni dež se je cvrčeče spustil na prvo skalovje. Pretokla so nadaljnja nešteta tisočletja in velik del vode se je še vedno gibal v obliki sopare v ozračju, vendar pa so po kristalizujočih se pečinah že tekli vroči toki in so tvorili jezera in morja, v katera so nosili grušč in odlagali sip.

Naposled je moralo nastopiti tako stanje, da bi bil lahko že človek stal na Zemlji in se oziral okoli sebe, da-li ima tukaj kaj življenjskih pogojev. Če bi bili mi takrat obiskali Zemljo, bi stali pod viharim nebom, na velikih, lavi podobnih čerih in nikjer ne bi bilo znamenja, da je to Zemlja, nikjer še tako bornega rastlinstva. Vroči, silni viharji — silnejši od najbolj divjega orkana našega časa — in deževni nalivi, kakor jih današnja hladnejša in počasnej-

ša Zemlja ne pozna več, bi gospodovali nad nami. Divje bi drveli mimo nas strašni hudourniki, izpolnjeni z glenjo poplavljenih in odkrhanih pecin; združevali bi se v reke, ki bi rezale v kamenje razpokline in ustvarjale globeli in soteske, nenehoma stremeč navzdol, čedalje nižje, da odložijo svoj grušč v zgodnjih morjih. Skozi oblake bi videli veliko solnce, ki se je vidno gibalo po obnebj u in ob njegovem vzhodu — prav kakor ob vzhodu Lune — bi Zemljo vsak dan stresal potres. Luna, ki nam danes kaže zmerom eno in isto obličje, bi se takrat še vidno sukala in obračala proti Zemlji tisto stran, ki nam jo danes tako neizprosno skriva.

Zemlja se je starala. Milijoni let so sledili milijonom; dnevi so postajali daljši, Solnce se je še vedno umikalo dalje od Zemlje in je sijalo milejše. Lunino gibanje na nebu je postalo še počasnejše. Popuščalo je deževje, viharji so izgubljali svojo prejšnjo silo in vode prvih morij so se strnile v ocean, — obleko, ki od tega časa do danes obdaja naš planet.

Toda še vedno ni bilo življenja na Zemlji; morja so bila mrtva in pečine gole.

ALBRECHT DÜRER

Že stari pesniki in umetniki so si zamisljali pomlad kot mlado, lepo ženo. Davno izumrle preproste religije so jo slikale kot boginjo, ki ima vse čare najidealnejše ženske lepote. Taka je bila rimska Flora in taka slovanska Lada. Zares ima pomlad bolj ko kateri drugi letni čas ženski značaj. Pomlad je vir veselja, vedrine in cvetja, z neugnano, razkošno silo polje v nji prerojeno življenje. Njen čar je solnce, ki

še nima pekočega poletnega žara, njena opojnost je brstje, rast in cvetje, njena sila plodnost. Kadar je lepa, razgaljena našim očem, je vse, kamor pogledaš, — smehlja.

Tu pa se nam smehlja lepota, Janet Gaynor, znana marsikateri čitateljici iz divnega filma »Ob zori«. Hrepeneče gledajo oči... Ali ni ženska duša sama brezmejna kakor pomlad?...

Ante Gaber

Dürerjeva Slovenka

Ves kulturni svet, zlasti pa Nemci slave 6. t. m. štiristoletnico smrti Albrehta Dürerja. V Nürnbergu leta 1471. rojeni sin iz Madžarske priseljenskega zlatarja je užival že za svojega življenja svetoven sloves neprekosljivega nemškega slikarja lesorezca in bakrorezca. Njegova slikarska slava je v moderni dobi sicer obledela, ves svet ga pa še vedno smatra za največjega nemškega grafika.

Večina njegovih del je religiozne vsebine in večino prizorov iz Kristovega trpljenja in Marijinega življenja, ki zavzemajo največ listov njegovih v baker in les rezanih del, kakor tudi druge verske predmete je predstavil v svojo dobo in svojo domovino tako, da nam je zapustil na moč živo sliko tedanjega življenja v Nürnbergu. Zato so se njegova vsebine polna grafična dela silno priljubila in razširila ter tako mogočno vplivala na razvoj umetnosti, da je tudi v naši spominosti do XVIII. stoletja polno spominov na njega.

Kakor skoro noben nemški umetnik, tudi Dürer ni mogel odoleti želji po Italiji, kamor je popotoval l. 1505. in ostal še l. 1506. Popotovanje je vzrok, da imamo iz l. 1505. ohranjenih najmanj del sicer silno plodovitega njegovega umetnostnega udejstvovanja. Z gotovostjo je mogoče datirati le tri bakroreze in sicer »Velikega« in »Malega konja« ter »Safirjevo družino«, zato je pa s to letnico signiranih mnogo risb, ki nas morajo zanimati, ker bi se po njih in po delih, ki se za nje domneva, da so nastala l. 1505. in 1506., dalo najbrže dokazati, da je bil tudi v Sloveniji.

Že Peter pl. Radics je l. 1880. objavil v Letopisu Matice Slovenske sledeče:

O bivanju Albrecht Dürerjevem na Kranjskem govorilo se je dosle, da je na svojem potovanju v Italijo zbolel v Kameniki pri Ljubljani in da je nekemu tamošnjemu slikarju za skazanc mu gostoljubnost naslikal podoba na hitro (?). Tc nekako čudno legendo o Dürerjevi freski je Thausing v svojem: »Die virih sextav« ljenem životopisu Albrehta Dürerja pojasnil in popravil.*

Thausing piše: »Dürer je nastopil svoje (drugo) potovanje v Benetke, da olepša cerkev sv. Jerneja na »Fondaco de Tedeschi«, uže l. 1505 in se je dolgo mudil na potovanju. Dne 7. februarja l. 1506 opravičuje se svojemu (nürnbergskemu) prijatelju Pirkheimerju zaradi prejšnjega daljšega molka, (o bolezni zaradi svojih prijateljev v domovini ni črnil.)» In dalje pripoveduje Thausing: »Tehten dokaz o tem, da je prišel Dürer uže l. 1505 v Benetke, je neka risarija, ki jo ima g. Dauby Seymour v Londoni. Podoba, risana s črno kredo, kaže veliko žensko glavo z ovito ruto, oči zatisnjeni, usta odprta, da se vidi zobje. Risarija ima svojeročni napis Dürerjev: Una villana Windisch 1505 in njega monogram; zatorej je to kmetica, ne po imeni Windisch, temveč vindiškega t. j. slovenskega rodu. Italijanskih besed »una villana« v tej zvezi skóraj ni mogoče sicer umevatl, nego, da je to studijo Dürer posnel po kaki Vendinji v sosednjih mejnih deželah na svojem potovanju proti Benetkam.»

Mi imamo zategadelj portrét slovenske kmetice, mojsterske róke Dürerjeve delo, s čemer se ne smé in ne more ponašati vsak národ. Brž ko sem zasledil to za nas tako zanimivo beležko, pisal sem g. Dauby Seymourju v London proseč ga, naj izvoli napraviti fotografsk posnetek te za naš národ tako drage slike, in kadar ga vzprimem, bode mi skrb, da »slovenski Matiči« za svoj novi dom podarim jedno fotografijo.

A najbrž je Dürer naslikal tudi še necega Slovena, Ožbalt Krella. Njega sliko, napravljeno l. 1499, prvo, katero je Dürer slikal** po izreči nem naročilu, hrani sedaj pinakoteka monakovska. Ta moč, kakor se kaže, je bil Slovenec, kajti ime Krellovo berémo uže v listinah 16. veka in tudi še pozneje.

To veliko umetnino in živo sliko izrazite slovenske žene objavljám danes prvič v slovenski knjigi, ker je najsta-

*) »Dürer. Geschichte seines Lebens und seiner Kunst. Von Moriz Thausing. Leipzig 1876. pag. 258.»

**) »Thausing, I. c. pag. 146.»

rejši ohranjeni portret Slovenke in v proslavo štiristoletnice umetnika, ki je v najsvetlejši in najtemnejši dobi našega narodnega življenja, v reformaciji, vodil umetnostna stremljenja našega naroda.

Robustna zrela žena se umetniku posmehuje. Ali iz prijaznosti ali iz prezira?

značilnih ženskih figur tega časa. Satir je Dürer sam. Kaka bolezen je torej za država ničemurnega kavalirja v Sloveniji, da ni imel časa za delo niti za pisanje svojim prijateljem.

Tudi na bakrorezu »Sv. Evstahij«, iz iste dobe spominja formacija pečine z gradom tako zelo na Bled, Floris gradu, ki je pod njim planotica »na nogra«

DÜRERJEV PORTRET SLOVENKE

Ta perorisba ima s tušem prevlečeno ozadje in spada med najboljše mojstrove umetnine sploh. Z isto letnico je tudi signirana s kredo risana in z oljnim akvarelnim ozadjem podložena »ženska portretna študija« v zbirki Friedricha Viewega v Braunschweigu. Tako je prvi podobna, da je najbrže portret iste Slovenke. Ali ni ta poltna Slovenka mati »Satirjeve družine«, model za Dürerjevo Diano in za mnogo

dih» in pa ravninica, kjer stoji far-
na cerkev, da umetnostnega historika
tako draži, da bi to zanimivo zadevo
najraje preiskal. Tudi pokrajine, osebe
in predmeti na drugih delih, kjer vidi-
mo celo pravi kranjski koš, me mika-
jo. Ali publicist za eksaktne študi-
je nima časa.

To je naloga našega inštituta za umetnostno zgodovino.

JNŽ. FERDO LUDŠA
Nari Seng - lok
PRAVLJICA O SIAMSKI PRINCESI IN ČA-
ROBNI FATA - MORGANI

Ko sem l. 1915. prispel ob neki priliki s čolničem po siamski reki *Mekong Passak* iz nevarnih krajev v bližino *Lopburi*, sem se ustavil v prijaznem zavinku reke in se ondi utaboril. Na obrežju se je razprostirala bujna goščava divjega bambusa, iz katere je tu in tam molela sladkorna palma visoko v zrak. Za goščavo je bil gozdič najrazličnejših dreves tropične, za te kraje tolikanj značilne flore; med drugim je rastel velikanski *jang* in buddhistom sveto *bo* drevje, med katerim se je bujno razkošatil bodeč *rotang*. Ta gozdič se je raztezal precej globoko na zapad in je tvoril jeziku podoban izrastek, segajoč na rodovitno riževo planjavo. Lesta se je razprostirala tja do zgodovinsko znamenitih razvalin mesta *Lovapuri*, (danes *Lopburi*) in dalje na jug in jugozapad.

Krenil sem s puško v roki, kakor po navadi ob vsaki taki priliki, v okolico, nadejajoč se, da zalotim džungelskega petelina, ki si v teh krajih kaj rad izbira goščave za svoja bivališča. Korakal sem previdno, ker petelina vsak najmanjši šum opozori na pretečo nevarnost in se s svojo družino po bliskovo izgubi globlje v goščavo. Tedaj pa je v grmovju nekaj zašumelo; glej, onazil sem meter dolgega kuščarja *takoa*, ki je urno plezal po deblu svetega *bo* drevesa. Od nekod iz daljave je priletela truma papig, se vsedla na orjaško *ngio* drevo in se glasno prepirala med seboj. Na veji nekega grma, v senci *amarinde*, se je ljubimkalo dvojce grlic, ne meneč se za bližajočega se človeka. Idiličen pogled! Tako sem prihajal korak za korakom globlje v gozdič, opazujoč zdaj to, zdaj ono.

Pred menoj so se pojavile razvaline. Izmed drevja se je dvigala razdrapana in razjedena *phra-chedi* (pagoda) in v njeni bližini na *lingam* indijskega bajeslovja spominjajoči stoln *phra-phrang*. V obliki lista svetega *bo* drevesa obdelan kamen me je prepričeval, da sem

prišel na mesto nekdanjega svetišča *boat*. Posamezni deli monumentalnih izdelkov starodavnih umetnikov: bronaste in kamene glave, roke, trupla zrušenih kipov Buddhe, so ležali v travi med razmetanim kamenjem in opeko. Izvrstni in dragoceni predmeti za starinoslovca! Nad vsem tem pa so veselo poletavali pisani metulji.

Nemara kakšnih petdeset korakov od razvalin je bila dokaj velika mlaaka, kjer se je med raznimi *nimfejami* bujno razvijal beli *lotos*. Nebroj njihovih cvetov je v sreči nedolžne naravne ljubezni prav gotovo sanjalo o moralni vzvišenosti preteklih dni na tem sedaj naravi in demonom prepuščenem kraju. Med grmovjem ob strani te luže so se nenadoma pojavili trije bivoli; na hrbtu zadnjega je sedel starček — pastir in je pel. Bil je tako zatopljen v svojo pesem, da me je bil opazil stoprav v trenutku, ko sem stal tik pred njim.

Porabil sem priliko in sem ga vprašal po imenu porušenega templja. Prijazni in ponižni starček mi je povedal, da se je tempelj imenoval *Wat Nibhadhorn*. To ime se je ohranilo v neki ljudski pravljici, ki pa je mladi ljudje niso več poznali.

Stari Siamezi so navadno zelo zgovorni in zaupljivi. Kaj radi pripovedujejo v okvirju pravljic o nekdanjih dobrih časih, o vrlinah starih vladarjev, o narodnih junakih in dobrotnikih, kakor tudi o buddhiško-kulturnem in duševnem razvoju. Rad sem ob vsaki priliki zbiral gradivo za svoje študije o kulturnem in duševnem razvoju Siamecev, zato sem porabil tudi to priliko in zaprosil starca, da mi pove kaj več o postanku templja. Vsaka narodna pravljica ima zgodovinsko, etično ali moralno ozadje, zlasti če jo pripoveduje človek, ki ga še niso oblizala poželenja novega časa.

Prijazni starček z imenom Bunjot je zapustil hrbet bivola, ki se je z dru-

gima vred mirno pasel dalje. Vsedel sem se na bližnji kamen in starec je čepé pred menoj začel pripovedovati. Pravil je v glavnem tole:

Pred davnim časom, ko majhne kraljevine, ki so obstojale na današnjem ozemlju Siamu še niso bile ujedinjene, se je ob reki *Suphan* od siamskega morsklega zaliva proti severu razprostirala kraljevina *Suvarnabhumi*, to je tista zlata dežela, odkoder se je pričel razširjati buddhizem v sosedne države. Na severovzhodni strani te kraljevine pa se je razprostirala njena posestrina *Lovapuri*. Na prestolu v *Suvarnabhumi* je bil kralj *Phra Nibhadhorn*, v *Lovapuri* pa *Phra Khun Thep Moli*. Kraljevino *Lovapuri* so leto za letom ogrožali *Khmeri* s svojimi upadi. Ker so med imenovanima vladarjema obstajali prijateljski odnosi, je prvi prihitel s svojo armado nekajkrat na pomoč drugemu v boju zoper krute sovražnike.

Nekoč je sovražna drhal *Khmerov* ponovno udrla v deželo kralja *Phra Khun Thep Moli*. Na pomoč mu je prihitel zopet *Phra Nibhadhorn*. Po hudem boju je bil sovražnik premagan in pognan v beg. Mnogo slonov, ponijev, orožja in dragocenosti je postalo plen zmagovalcev.

Kakor po vsaki zmagi, tako je *Phra Khun Thep Moli* tudi tokrat hotel iz hvaležnosti deliti s *Phra Nibhadhornom* vojni plen. Le ta pa ga je odklonil, češ: »Imam sam dovolj bogastva, vojni plen kar obdrži zase. A nekaj drugega imam na srcu. Tvoja hčerka *Nari Senglok* je divna devotka. Moje srce hrepeni po nji. Prosim te, daj mi jo za ženo v znak prijateljstva in hvaležnosti za večkratno vojno pomoč.«

Phra Khun Thep Moli se ni nadejal takega predloga. Svojo hčerko je imel izredno rad. Gojil je tiho, a vročo željo, da bi jo bil omožil s kraljevičem v *Sri Sukhodaz*. Ali *Phra Nibhadhornovo* prijateljstvo mu je bilo bolj potrebno, če je hotel obraniti kraljevino pred sovražnikom z vzhoda. Dobro se je zavedal, kaj bi pomenilo zanj, če bi mu bil zaveznik odtegnil svojo pomoč ali celo postal njegov sovražnik. Zato se je hitro domislil zvijače in je dejal smepljaje: »Tvoja ponudba o *Nibhadhornu*, mi je v čast! Rade volje ti izročim svojo hčerko za ženo! Toda preden jo odvedeš iz mojega dvora na svoj prestol, mi izpolni eno samo željo.«

»In ta želja je?«

»*Nari Senglok* bo tvoja, če prideš po njo s kraljevsko ladjico po tisti poti, koder prihajaš zdaj v mojo rezidenco na slonu ali v sedlu ponija.«

To se je zvitemu *Phra Khunu Thep Moli* videlo nemogoče. Toda *Phra Nibhadhorn* ni bil samo hraber in neustrašen vojskovodja, ampak tudi podjeten in v izvrševanju težavnih nalog vztrajen vladar. Mimo ljubezni do lepe *Nari Senglok* sta mu velevala tudi ponos in neupogljiv značaj, da naj ugodi kraljevi zahtevi in izpremeni zapreženo pot čez planjavo v vodno strugo prekop. Ko je v pozni noči po tem razgovoru sedel v handi svojega slona, vračajoč se z vojsko v domovino, je bil že iztuhtal načrt za prekop, ki naj bi spojil reki *Menam Passak* in *Menam Suphan*.

Ko je *Nari Senglok* bila izvedela iz očetovih ust, da jo snubi *Phra Nibhadhorn*, ji je srce prepojilo veselje, zakaj njegov ljubezniv nastop, prijazne oči, čedna postava in zlasti še junaška dejanja so vzbudili v nji tiho, ognjevito ljubezen.

Nibhadhornovo ljudstvo pa se je iz ljubezni do vladarja nemudoma in rade volje lotilo dela. Uspeh je bil krasen: preveliki za *Phra Khun Thep Moli*, ki je ves v skrbeh opazoval, kako delo napreduje, a premajhen za *Nibhadhorna*, ki je težko čakal dne, ko se mu bo srčna želja izpolnila in bo privedel *Nari Senglok* na svoj prestol po poti, ki je enake ni pripravil še noben vladar svoji izvoljenki. Le nekaj dni je manjkalo do izvršitve mogočne naloge.

Nibhadhorn je na živahnem črnem ponižrebcu pravkar nadzoroval svoje delavce. Tedaj pa se je nebo na mah zmračilo, močna tropična burja se je nagloma bližala. Kmalu je prihrula strahotno silovita nevihta. Razdivjani vihar je lomil drevesa vsepovprek; blisk in grom sta pretresala zemljo. Neutrudljivi kralj je vzpodbujal k vztrajnemu delu, ali njegov glas se ni slišal, vihar in grom sta bila silnejša...

Kakor žareča nušica se je izvil z neba blisk tik nad *Nibhadhornom* in njegovimi delavci. Sledil mu je strašen grom. Kralj in vsi delavci, ki so bili v njegovi bližini, so padli od strahu na zemljo. Šele ploha, ki se je nato vtila, je zopet vzbudila k zavesti vse razen enega, ki je obležal mrtev. Bil je kralj *Phra Nibhadhorn*. Obležal je zraven svojega črnega ponija.

Presunjeni od žalosti so ljudje obstopili svojega mrtvega kralja in jokaje žalovali za njim. Njemu nenaklonjeno božanstvo ga je uničilo tik pred končanim delom.

Ondi, kjer je kralj umrl, je narod njegovo truplo upepelil po buddhistovskemu načinu na veliki grmadi. Vršile so se orijentalno blesteče ceremonije. Nato se je na licu mesta zasadilo sveto boro drevo in zgradil tempelj, ki je nosil kraljevo ime in ki je danes v razvalinah.

V kateri smeri je bil izpeljan prekop, ni znano; stoletja so ga popolnoma zbrisala, le blizu razvalin proti zapadu se je še videla majhna in kornaj razločna brazgotina.

Kaj je bilo z zalo princeso?

Stari ljudje pripovedujejo o Nari Senglok, da ni hotela preživeti Nibhadhorna. Izginila je nekoč z dvora svojega očeta, skočila v reko Menam Chao Phraya in utonila. To je bilo v Bang Sai, tam, kjer se nahaja ob združitvi reke Menam Pasak (Menam Krung Kao) z Menamom Sikuk velik vrtinec in kjer so vodni demoni potopili že marsikatero ladjo in čoln.

Čestokrat se daljna planjava med Lopburi in Suphanburi (Suvarnabhumi) blešči v najlepši solnčni svetlobi, ki je tu in tam pretrgana s senco posameznih sladkornih palm in bambusovih grmov. Nenadoma pa se v daljavi dvigne temen oblak. Kmalu se razdeli in prikaže se senca razvalin starega mesta Suvarnabhumi. V divnem kraljevskem čolniču prijadra po oblakih iz njih lepa devojka, obdana z bisernim pajčolanom (*phahom phet*). Pravijo, da je to princesa Nari Senglok, ki išče kralja Phra Nibhadhorna.

Bistvo te pravljice je *fata morgana**, ki se prikazuje zdaj pa zdaj nad širnimi planjavami v času suše, ko rastlinstvo požge solnčna vročina. Nari Senglok, ime devojke, se v prevodu glasi: »zmotljiva senca«.

Fata morgana nad siamskim morskim zalivom je siamskim in kitajskim mornarjem dobro znana prikazen. Spominjam se neke prilike, ko smo bili s kitajsko *chunco* v siamskem morskem zalivu v bližini otoka Koh Si Chang in smo videli divno prikazen. Solnce je obsevalo na vso moč gladko morsko površino, kjer so se zrcalili odsevi v najrazličnejših oblikah. Tedajci opazimo, kako na zapadu jadra po zračnem oboku precej nad horizontom kitajska

chunka, zelo podobna naši. Ko smo pogledali natančneje, smo opazili, da smo tudi mi na krovu te fantastične zračne ladje. Nikdar ne bom pozabil te divne, čarobne prikazni. Mojim praznovernim mornarjem seveda ni bilo prav; verovali so, da je bila to (*rōa phi lok*), to se pravi: ladja morskega demona. Njegova prikazen baje naznanja hudo burjo. Gorje ladji, ki jo zaloti sredi morja! Pripovedovale so se ob tej priliki razne pravljice, ki so imele svoj izvor v sličnih prikaznih.

* Fata morgana, v prvotnem pomenu vodomec, vila, se imenuje zračni pojav, ki ga včasih dožive popotniki v puščavah ali na morjih. Nenadoma se pojavi na obzorju čarobna slika kakega sicer zelo oddaljenega kraja; čim pa se zračna struja izpremeni, izgine slika brez sledu.

Robert Graves

V PUŠČAVI

Krist je v puščavo šel,
kjer je od zlahtnosti
žejo in glad trpel.
Milosti je učil
ljudstvo odljudeno,
sladko začudeno.
Tešil je kakor brat,
ko je čul grenki plac
iz razvalin palač.
Sklene prijateljsko
vez s pelikanko,
dobro kristjanko.
Cocatrix, bazilisk
letal je na obisk
h Kristovim pridigan.
S prsi obitimi,
s kremplji zavitimi
bliskal z očmi je vanj
kri vohajoči zmaj.
Vsak je okužil kot
slepi, polomljeni
velepodganski rod
usnjatih perutnic.
Vedno je hodil z Njim —
silno nedolžnih lic —
s plaščem oguljenim,
v rebrih in grlu suh
in krvavečih nog.
stari Mu. skromni drug:
klateški kozorog.
Štirideset je dni,
štirideset noči
Kristovo pot sledil,
strašil Ga. solze lht
kot bi zaljubljen bil...

Iz angleščine prevel Griša.

AKUPRIN Onkraj POVEST O DUHOVIH Z ONEGA SVETA

Takrat je bil zdaj že dokaj znani pisatelj Aleksandrov samo otročji, naga-jiv in vesel poročnik v skromnem peš-polku, ki mu je bilo sojeno, da je kma-lu potem vpisal s krvavimi častnimi črkami svoje ime in številko v zgodo-vino svetovne vojne. Poročnik je bil zelo pogosto obsojen v domači zapor, zdaj za dva, zdaj za tri ali pet dni. Malo jugozahodno mestece pa niti ni imelo vojaškega zapora. Zato so v naj-važnejših slučajih poslali mladega čast-nika v bližnje gubernsko mesto. Ondi je izročil svojo sabljo v varstvo gar-nizijskemu poveljstvu in je prebil svo-je tri tedne; v tem času se je moral hraniti iz mastnega kotla garnizijskih podčastniških pisarjev.

Poročnikove neumnosti so bile sko-ro da nedolžne. Nekoč je zajahal tujega starega enookega konja, povzpel se v sedlu v prvo nadstropje neke restavracije, izpil pri točilnici malo konjaka in je odjahal nazaj. Pustolovščina se je končala brez najmanjše nezgode, toda na ulici se je bila zbrala velika mno-žica radovednih južnjakov in to ni bilo v prid ugledu gospodov častnikov. — Drugič se je bil zameril na plesnem večeru v oficirskem domu neki čast-niški dami, »kraljici plesa«, kakor so takrat pretirano in visokoleteče govo-rili. Sedela je pri odprtem oknu — bilo je sredi zgodnje pomladi. Spodaj, glo-boko pod oknom je sladko in razbur-ljivo puhtela oddaljena gosta zemlja. Sre-di splošne pozornosti in laskanja je postala gospa domišljava:

— Od vas slišim samo priliznjene nemnosti, nihče pa ne pokaže pravega viteštva. Čujem, da ste voljni umreti za en sam moj prijazen pogled? Nu, bodi — nudim poljub onemu, ki bo skočil meni na ljubo s tega okna!

Brž ko je to rekla, je že švignilo po zraku prožno in spretno telo in je na mah izginilo spodaj, v temni luknji med zidovjem. Aleksandrov se ni niti dotaknil z nogami oknice, skočil je naravnost preko nje, kakor konj črez za-

preko. Ni mu ušel noben krik, ko je padel po vseh štirih na tla. Sam je bil odkorakal navzgor v plesno dvorano; nihče mu ni pomagal pokonci. Bil je bled, ves umazan, toda vesel. Pokloni! se je nisko in kakor se mu je zdelo — na dvorski način je rekel:

— Gospa, jaz nisem Schillerjev ju-nak. Nisem tudi nič boljši telovadec kakor so ostali častniki našega polka. Vsak izmed njih bi lahko napravil to vajo. Toda... če smem prositi, dovo-lite, da... odklonim vaš poljub.

Temu podobne so bile tudi njegove ostale otročje neumnosti. Brez obotav-ljanja se je skopal po zimi v luknji na ledu sredi reke, ali se je postavil z ja-bolkom na glavi ob zidu v kazinski dvorani ter je pričakoval s sladkim hla-dom v srcu dober strel, ki je moral prileteti skozi dve veliki sobi. Aleksan-drov nikoli ni dobil plače, vse je ob-držal blagajnik, da plača dolgove. Po-ročnik je samo podpisal: Račun pra-vilen. Ime in priimek.

Po vsem navedenem ni čudno, da so ga nekoč tovariši prepričali, naj obi-šče spiritistično prireditev, enega iz-med večerov, ki jih je prirejal enkrat na teden, vsak petek, vpokojeni pol-kovnik (ali menda celo major) Muen-ster. Ta Muenster je bil prav smešen mož, sličen škratu v nemških pravljicah: majhen, z dolgo brado in debelo, rdečo, bulasto glavo z očali. V rod-binskem življenju je bil sitnež, skupuh in trinog. Mesece in mesece se na pri-mer ni mogel odločiti, da bi bil kupil ženi galoše in tople zimske suknje deci ali da bi vpisal starejšega sina v gim-nazijo. Brž ko so mu to ukazali storiti duhovi pri okrogli mizici, je takoj brez-pogojno izvršil povelja zagrobnih bitij. To je veljalo tudi glede večernega pri-grizka. Mizica je naznanjala s trkanjem: — Medij ne more sprejemati vesti z onostranstva. Lačen je. Naj se takoj okrepča z žganjem, slanikom in mesom. — Drugače nikoli ni šlo. Sicer je imel Muenster veliko slabšo večerjo kakor

v oficirskem domu, zato pa so se dogajale na spiritističnih prireditvah razigrane, čeprav včasih robate šale. Polkovnikova stara, drobna in zastrašena žena z otroci vred je morala — hočeš-nočeš — zvesto podpirati in prikrivati vsako novo potegavščino.

Poročnik Aleksandrov se je izpočetka postavil kot deset in še več konjskih sil močni medij. Že njegov prvi obisk pri Muensterju je zapustil porazen vtisk pristnega čudeža. Prijatelji so ga bili

že v naprej o vsem podučili in tudi sam je bil prečital nekaj knjig o neumljivih pojavih. Zato je zadržel Aleksandrov že v veži, si zastrl oči z roko in nena doma ne da bi bil odložil plašč, kučmo in globoke galoše, je planil v sprejemnico. Ondi se je ustavil pred veliko, približno meter široko in dolgo fotografsko sliko nekega starejšega gospoda z zamišljenim pogledom in košatimi brkami ter je glasno vzdiknil:

DÜRER, Sv. Jeronim v svoji sobi

— To je on! Da, to je on! K njemu me je vlekla nevidna magnetična moč! To je bila doprsna slika znanega poljskega pisatelja in duhovidca Ochrimovicza. Okoli obraza se je videl velik napis s tiskanimi latinskimi črkami:

»POLKOWNIKOWI THEODOROWI MÜNSTEROWI PIERSZEMU KRZECIEŁOWI SPIRYTYZMU NA PODOLU.«

Sveda se je Aleksandrov takoj zavedel; obotavljajoč se je bil stopil nazaj in zamrmral:

— Oprostite, lepo vas prosim . . . Nikakor nisem mislil počenjati takih nerodnosti . . . Poročnik Aleksandrov . . . zelo obžalujem . . . bil sem kakor meščen . . .

DÜRER. Portret mlade žene

A Münster ga je že vroče objel, mu rekel »sin moj« in mu je prerokoval blestečo bodočnost.

In v resnici je Aleksandrov prekosil brez izjeme vse predhodne in poznejše medije. V njegovi navzočnosti so letali stoli, mize, gitare in svetiljke po zraku; glasovir je sam igral. V megleno obliko zgoščeni duhovi so plezali v temi in se dovolili fotografirati poleg medija. Skozi sobo je pihala ledena grobna sapa, iz zraka so padale na mizo poljske cvetlice . . . Če pa so lopnili zagrobní gostje polkovnika po njegovi obširni pleši, je le-ta ganjen zajecjal z drhtečim glasom:

— Hvala vam, dobri duhovi, hvala vam . . .

Ganjeni Münster je že hotel dati poročniku starejšo hčerko. Deset tisočna častniška kavcija je bila malenkost za premetenega starega štedljivca.

A zgodilo se je to-le: Nekega petka je prišel poročnik prežgodaj k Münsterju. Razen njega ni bilo še nikogar in postalo mu je dolgčas. Nestrpen »sejalec spiritizma v Podoliji« je rekel, da se lahko vsede k mizici tudi njih troje: on sam, žena in Aleksandrov. Prijeli so se za roke. Na sredi je ležala šolska nepopisana tabla s pisalom. Poročnik se je natančno spominjal, da je ležala njegova levica na polkovnikovi desnici in njegova desnica na leviči gospe Münster. Kakor vedno in kakor se je zgodilo često, je Emilija Karlovna rada odmaknila svojo roko, da bi bil medij popolnoma neoviran v svojem početju. Prav ta trenutek pa je besno zatrkalo pisalo po deski. Münster tega ni mogel storiti, ker ni bil levičnik in bi se tudi sicer moralo mrzlično hitro pisanje poznati v gibanju njegovega telesa. Emilija Karlovna se nikoli in za nič ne bi upala nastopiti samostojno. Lasje na glavi so se Aleksandrovu naježili ter postali bodeči in trdni kakor stekleni. Ko je nehala pisalo trkati, je rekel poročnik z drhtečim glasom:

— Prosim, luč . . . Prinesite luč . . .

Privlekli so izpod zastora petrolejko in so odvlili stenj. Vsi trije so bili resni in bledi. In na deski so videli pravilne vrste pomišljajev in pik. Aleksandrov je prvi uganil, da utegnejo biti to znaki Morsejeve brzojavne abecede. Ni pa mogel prečitati besedila — sploh ni poznal te pisave. Nemudoma je zanesel desko prijatelju, grbastemu telegrafistu Saši Vrublevskemu, ki je služboval na železniški postaji. Vprašal ga je, ali se dajo ti znaki prebrati? Vrublevski je dolgo obračal ploščo sem in tja, jo ogledoval in celo povohal. — Vrag vedi, kaj je to — je rekel zamišljeno. — Ni dvoma, da so to brzojavne črke. Videti je, da je pisala večča, spretna in trezna roka. Vrag ga vedi, kako je to, da se nič več ne spoznam.

Tedajci pa se je tlesknil po čelu in je veselo vzkliknil:

— Počakaj trenutek! Našel sem! To je brzojavljeno od spodaj navzgor ali od desne na levo. Ogledalo! Lahko prečitam po sliki v ogledalu!

Iz damske garderobe so prinesli ogledalo in Vrublevski je prečital z za-

molklim, a razločnim glasom besede, ki jih ni mogel Aleksandrov nikoli v življenju pozabiti in po katerih ni nikoli več zaničeval spiritizma:

— Smo osamljeni in ravnodušni. Nismo nobenega človeškega zemeljskega čustva. Nahajamo se hkrati na Zemlji, Jupitru in Marsu ter v mislih vsakega živega bitja. Veliko nas je, med nami so ljudje, živali in rastline. Vaša radovednost nas vznemirja in

muči. Imamo edino hrepenenje, edino željo — ne biti. (Na deski podčrtano.) ... Pomagamo vam v vaših sanjah, nagonih in podzavednih slutnjah. Želimo si predvsem končnega pozabljenja, večnega pokoja. Toda volja, ki je močnejša od naše ...

Tu se je končala brzajavna abeceda z nerodno spačeno črko, kakor da bi kdo surovo odrinil roko sredi pisanja.

DUERERJEVA MATI (risba)

Vprašanje nespečnosti

Ljudje imajo kaj različne potrebe in zahteve glede spanja. Medtem ko se mladina od 6.—8. leta ne počuti dobro, če ne prespi 10 ur, zadostuje odraslemu 7 do 8 ur, od 65. do 75. leta pa celo 3—4 ure na noč. Seveda človek ne spi vso noč enako globoko. Poizkusi so dokazali, da spimo najbolj trdno eno uro potem, ko nas je zazibal spanec. Potlej se jame spanje redčiti, a se na koncu druge ure kopet pogrezne nekoliko globlje, dokler ga neko notranje valovanje ne požene navzgor. Čim bolj se bližamo jutru, tem redkejša in ne-

mirnejše postaja spanje. Ta diagram spanja pa se pri raznih ljudeh dokaj izpreminja. Tako n. pr. diagram duševnega delavca ni enak spanjskemu diagramu ročnega delavca, zakaj pri prvem traja precej časa, dokler se v možganih poleže vznemirjenje, ki ga je izzvalo delo. Zato duševni delavec najtrdneje spi stoprav proti jutru.

V naših dneh toži in tarna že vsak drugi človek o nespečnosti. Kako naj se bojujemo zoper to neprijetno nadlego? Najboljše je, če se človek po dnevu dovolj razgiblje; tako se mu nabere v telesu utrujenost, ki potlej skoraj da avtomatično zahteva spanje. Zvečer skušajmo opustiti delo, ki zahteva jačji krvni tlak, večje srčno delovanje, daljše prebavljanje, močnejšo obistno funkcijo itd. Vležimo se njeadr, da olajšamo krvni obtok in damo tudi mišičevju dovolj odmora. Spanju škoduje v enaki meri i prehuda mrzloti i prevelika gorkota, ker vplivata dražljivo na kri. Treba pa je tudi, da si kolikor močnejši pomirimo živce. Skušajmo pozabiti vse, kar bi nas utegnilo vznemirjati ali razdražiti. Mnogi se bore zoper nespečnost z alkoholom; niti najstrožji zdravnik ne bo ugovarjal, če izpiješ pred spanjem vrček piva. Vendar ne smeš zgrabiti celo roko, če se ti ponuja samo mezinec. Nekaterim pomaga do utrujenosti enolično, zaporedno ponavljanje števil, besed ali pesmi; so pa tudi taki, ki se uspavajo z dolgotrajnim ščitom.

Nespečnost je mnogim pravo pravcato strašilo. Hudič pa tudi tu ni tako črn kakor ga slikajo. Mnogi mislijo, da niso nič spali, če jih med ležanjem v postelji ni zapustila zavest. Ne sme pa se pozabiti, da je telo vso noč mirovalo in da to tudi nekaj zaleže. Res je, da te tak počitek oropa užitka dobrega spanja, v katerem utonejo vse skrbi, vendar pa je bilo vsaj v glavnem za-

doščeno potrebi telesnega odmora. Poznals sem moža, ki je bil docela zdrav in že dokaj prileten, pa mi je pravil, da se v vsem svojem življenju ni nikdar pošteno naspal, temveč je le počival v postelji. S tega vidika izgublja nespečnost svojo pošastno podobo. Treba je, da jo sprejmemo z nekako ravnodušnostjo; škodljivo je le, če bi si sami siloma pritrgavali spanje in izrabljali čas odmora za pretirano delo. Prepustimo organizmu, da sam pokliče boga Morfeja z njegovim tolažljivim makovim cvetom, kadar se mu bo zljubilo ali ko mu bo tega treba. Bolj ko si namreč prizadevamo, da bi izsilili spanje, bolj beži spanec pred nami.

V poslednjih letih so mnogi ljudje zboleli za tako zvano evropsko spalno boleznijo, ki jo označujejo tudi kot možgansko gripo. Ta bolezen vrže pacienta v posteljo, kjer spi včasih nepretrgoma cele dni, da, tudi tedne. Gre za vnetje srednjih možganov. Če pa se vnetje razširi na spredaj ležeči sosedni del, se stvar zasuče baš narobe: spalna bolezen poneha in bolnika do nemoči trpinči bolesta nespečnost. Tudi so znani pojavi, da se je pri nekaterih bolnikih svet obrnil: po dnevu jim ne da bdeti, ponoči pa ne morejo za nobeno ceno zaspati. Ta bolezen se ne da premočiti, čeprav postavimo bolnika v temen prostor, kjer ne vidi, je-li dan ali noč.

Nepravičen je človek, ki postopa nasilno z ljudmi; pravičnik je samo tisti, ki razločuje oboje poti — pravico in nepravico, ki druge podučuje in jih ne z nasiljem, temveč z zakonom in pravičnostjo vodi k pravici in pameti. Tudi ni modrec, ki ima obilo lepih besed, temveč ki je strpen in ki je brez mrznje in strahu.

BUDDHA.

Umetniška priloga „Življenja in sveta“

Razveseljivo novost prinaša velikonočna številka «Življenja in sveta» svojim številnim naročnikom in čitateljem. Priloga v bakrotisku je nov korak, ki smo ga bili storili v neprestanem stremljenju, da izpopolnimo in povzdignemo to našo edino ljudsko-izobraževalno tedensko revijo.

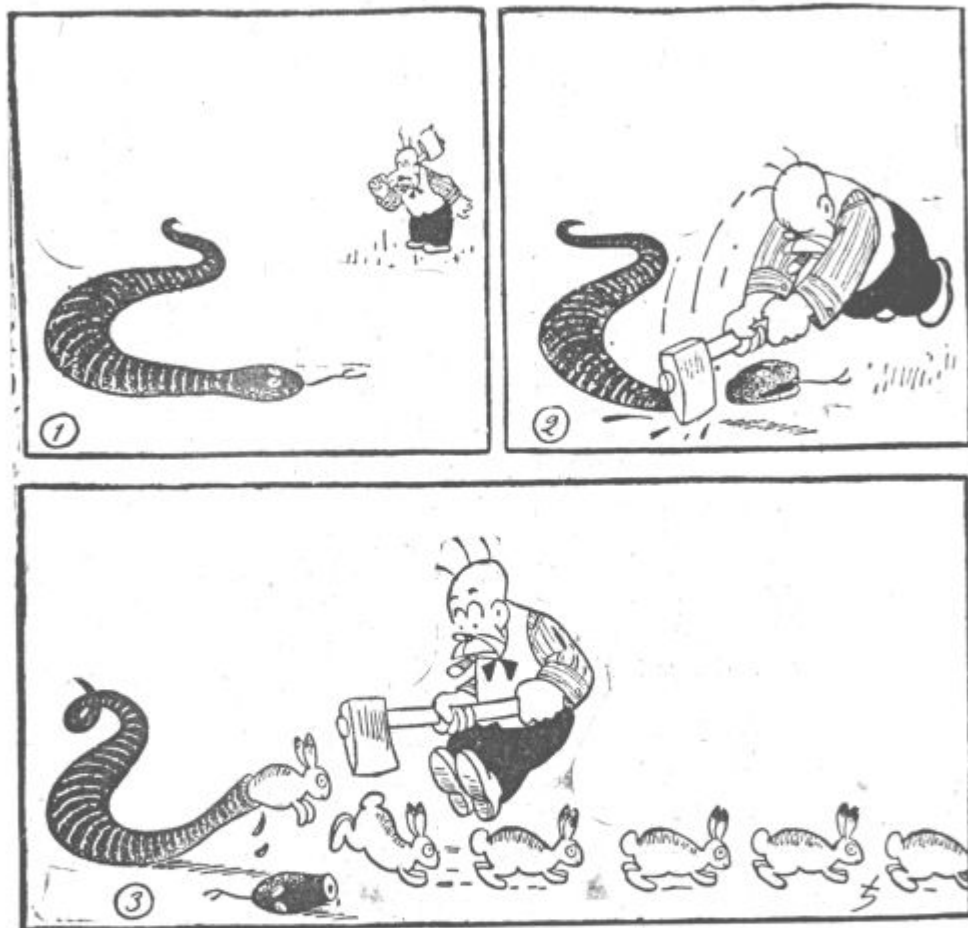
Naše priloge v bakrotisku bodo prinašale v umetniški izvedbi «Delniške tiskarne» v Ljubljani izbrane, fotografsko dovršene posnetke slovenskih in pozneje tudi ostalih jugoslovenskih krajev; tako bo dobil vsak naročnik «Življenja in sveta» lepo in dragoceno zbirko krasnih slik. Že vsaka slika v bakrotisku je dejansko več vredna, kakor pa stane ena sama številka «Življenja in sveta». Tako je naš tednik tudi v ilustrativnem oziru — če upoštevamo skrajno nizko ceno — prekosil vse druge liste in se iznova izpopolnil na veliko veselje vseh naročnikov. Nadejamo se, da bo ta presenetljiva novost zamikala tudi one, ki doslej še niso bili naši naročniki, da se bodo čim prej priglasili, saj si bo borih 15 Din četrtletno kljub denarni krizi lahko privoščal vsak slovenski človek, ki se zaveda, koliko veselja, užitka in koristnega pouka mu lahko nudi čez 380 strani čitiva in cela zbirka lepih slik!

DANAŠNJA SLIKA «ZNAMENJE PRI SV. JOŠTU»

kaže znano izletno točko nad Kranjem v velikonočnem nastrojenju prve pomladi. Slika je reproducirana po fotografiji gosp. Fr. Krašovca.

Za naše malčke

Velikonočna skrivnost požrešne kače

«ŽIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrletno 15 Din, mesečno pa 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobní prodaji samo 2.— Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke. ČEŠKOSLOVAŠKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za «Narodno tiskarno d. d.» kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

Foto F. Golovec.

Znamenje pri Sv. Joštu